סימן לג: גדרי חיובי קטן

הרמב"ם כתב בהל' אסו"ב ובהל' שגגות שבן ט' שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה, היא לוקה והוא מביא קרבן, ובראב"ד השיגו שלא מצינו קטן בר עונשין, מביא דברי המ"מ הרדב"ז והלח"מ בזה ומעיר בדבריהם.

מביא מדברי הרמב"ם בהל' קרבן פסח שקטן שהגדיל בין ב' פסחים חייב לעשות פסח שני כו', ומד' הכס"מ שהקשה אטו קטן בר חיובא ופטורא הוא, ודברי מהר"י קורקוס דכיון דרחמנא רביי' לקטן נפטר מן השני, מביא מהטו"א המנ"ח והגר"ח בזה מה מועיל מה ששחטו לקטן הרי סו"ס קטן הוא, מביא מדברי הרמב"ם בהל' ת"ת דקטן שלא למדו אביו חייב ללמד עצמו כשיכיר, וכתב הצ"צ "שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא" וג"ז צ"ב.

מקדים לבאר מחלוקת הראשונים בגדר מצוות הקטן שמקיים מדין חינוך, דעת רש"י ורמב"ן שאין המצוות אלא חיוב על האב והקטן אינו בר חיוב כל עיקר, ודעת התוס' בברכות והר"ן במגילה שנקרא מחוייב בדבר מדרבנן ולכן מוציא את הגדול בדרבנן, מוכיח שגם דעת הרמב"ם כן שהקטן נקרא מחוייב בדבר, ושכ"מ גם מדבריו בהלכות ציצית ברכות סוכה ולולב, ומאריך גם בבירור דעת אדה"ז בזה.

מחדש שבמקום שציוותה תורה לעשות דבר שתלוי בפעולה הקודמת לה, מקבלת גם פעולה זו שם ותוקף אותה מצוה, מביא דוגמאות לזה מדין מכשירי מצוה לענין מילה בשבת, מברכת המצוות על הכשר והכנה, מסיוע האשה בפו"ר וממצות נשים בת"ת, ולפי"ז מחדש בחינוך יותר מזה שאף אי נימא שהאב מחוייב, אבל כיון שלא רק שבלי הקטן לא שייכת מצות החינוך אלא שזו היא מצות האב שיחנך את הקטן לעשות המצוה הרי ממילא נעשית פעולת הקטן פעולת חיוב וחלק מן המצוה.

מביא דוגמא לזה מחיוב שמחה ברגל שדעת התוס' שבעלה משמחה היינו שהחיוב הוא על בעלה ומ"מ נקרא "דמחייבה אמי' משום בעלה ולא משום היא", וכן מברכת כהנים שדעת החרדים וההפלאה שמ"ע על הישראל להתברך, ומדייק בדברי

ההפלאה שם, ומסביר בזה דברי הצ"צ הנ"ל דכיון שיש בת"ת חיוב על האב ללמד את הקטן ומאחר שיש ללימוד זה גדר חיוב נשאר גדר החיוב מצד התורה גם כשאין אביו מלמדו.

מבאר בזה דברי המהר"י קורקוס עפי"ד הצפע"נ שדין שחטו עליו בראשון נפטר משני אינו אלא כשנתמנה קטן כאחד מבני החבורה ולא שנכלל בבית אבות, וכנ"ל שכיון שיש עפ"י תורה תוקף למינויו של הקטן הרי הוא בגדר מצות קרבן פסח.

מסביר לפי"ז מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ב"הולכה" כשמהלך במקום שאינו צריך אי הוי הולכה, דלשיטתייהו אזלי, ומבאר עוד כמה ענינים בגדרי חיוב קטן.

חוקר בפטור קטן ממצוות אם הפירוש שלא ניתנו מצוות אלא לגדולים או שבודאי גם הקטנים בכלל מקבלי המצוות אלא שאינם בני חיוב ועונש, ותולה בשאלת הפוסקים אם צריך תיקון וכפרה בגדלותו על חטא בקטנותו, מבאר חילוקי דיני הקטן.

סימן לג

גדרי חיובי קטן

א. ברמב"ם הל' איסו"ב פ"ג הי"ז[1]: בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן, והוא שתהיי גדולה ובעולה וברצונה, כמו שביארנו שאין האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות שנאמר[2] בקורת תהיי והביא את אשמו. ובראב"ד משיג: זה שבוש שלא מצינו קטן בר עונשין וקרבן זה מן העונשין הוא, והיא כמו כן פטורה דהא מקשו אהדדי והכי איתא בכריתות[3].

וישנם כמה ביאורים בתירוץ דברי הרמב"ם:

א) המגיד משנה[4] כתב שלדעת הרמב"ם "הכל תלוי באשה שתהיי בת עונשין וכן אמרו[5] בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן בזמן שאין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן ולא אמרו בזמן שהוא אינו מביא קרבן היא אינה לוקה וקרא נמי הכי דרשינן ליי ביקורת תהיי והביא את אשמו ומשמע הא לא תהיי בקורת לא יביא אבל לא משמע הא אם לא יביא לא תהיי בקורת". ומכיון שהרמב"ם ס"ל שהכל תלוי בה והיא לוקה לכן הוא מביא קרבן.

אבל תירוץ זה זקוק להסברה: איה"נ שהכל תלוי בה, אבל איך אפשר (מפני זה) לחייב קטן? וכמ"ש הראב"ד במק"א[6]: ואם יאמר האיש נתלה באשה אבל לא האשה באיש מ"מ מהיכא תיתי לחייב את הקטן ע"י האשה[7].

[גם מ"ש הרדב"ז[8] שהרמב"ם ס"ל שקרבנות אינם עונש אלא כפרה" ולכן אע"פ שקטן אינו בר עונשין מ"מ גם הוא צריך כפרה,

לכאורה אינו מספיק — כי למה יוצרך קטן לכפרת קרבן בעבירה דשפחה חרופה דוקא ולא (מצינו זה) כשעובר על עבירות אחרות שחייבים עליהן קרבן?]

ב) הלח"מ[9] כתב שהמקור לדעת הרמב"ם הוא בתו"כ עה"פ "איש פרט לקטן או יכול שאני מוציא בן תשע

1) והל' שגגות פ"ט ה"ג. 2) קדושים יט כ. 3) יא, א. 4) לרמב"ם הל' איסו"ב שם. שו"ת הרדב"ז סי' כ"א צד. קרית ספר (להמבי"ט) לרמב"ם הל' איסו"ב והל' שגגות שם. 5) כריתות שם. 6) בהל' שגגות שם. 7) וצע"ק בטעם שהשיג הראב"ד בב' המקומות בין בהל' איסו"ב ובין בהל' שגגות. ובכל אחד בהדגשה ובסגנון אחר. וראה כס"מ הל' שגגות שם, דהי' לו להראב"ד גירסא אחרת. ואכ"מ.
8) שו"ת הרדב"ז שם. מגדל עוז לרמב"ם הל' איסו"ב שם. צפע"נ לרמב"ם שם הי"ד. 9) בהל' שגגות שם. וראה כס"מ שם.

הערה 4: יא, א: בגמרא (על המשנה המתחילה שם יוד, ב) (ורש"י): תנו רבנן, בזמן שהאשה לוקה (שגדולה היא ובת עונשין) האיש מביא קרבן, אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן. (המשך הגמרא נעתק לקמן בפנים סעיף ח). ובמשנה (שם — יא, א): כל עריות, אחד גדול ואחד קטן, הקטן פטור (ובשפחה אינה כן ובגמרא מפרש לה) ובגמר' והכא בקטן חייב (בתמי', וכי קטן חייב בשפחה), א"ר יהודה הכי קתני, כל עריות אחד גדול ואחד קטן קטן פטור וגדול חייב, והכא גדול נמי פטור, מאי טעמא, דהא מקשיין אהדדי (כדאמרן לעיל, אם אין האשה לוקה אין האיש מביא אשם).

הערה 5: שו"ת הרדב"ז סי' ב"א צד: וז"ל: דעת רבינו שאין הקרבנות לעונש אלא לכפרה וקטן נמי כפרה בעי, וכל היכא דאיכא היקישי לחומרא מקשינן ולא לקולא, הילכך כי היכי דאיהי דגדולה חייבת מלקות אף הבא עליה חייב קרבן אע"ג דקטן הוא. ותו דקרא הכי מוכח, דכתוב בקורת תהי' והביא את אשמו, משמע כל שהיה לוקה הבועל מביא אשם, דאי לפי שיטת הראב"ד ז"ל הכי הו"ל למכתב והביא את אשמו וגו' בקורת תהיה, אלא ודאי לחומרא מקשינן וכיון שהוא לוקה אף הוא מביא אשם אע"ג דקטן הוא, ועלו דברי הרב כהוגן.

שם: **קרית ספר (להמבי"ט) לרמב"ם הל' איסו"ב:** (נעתקו דבריו לקמן הערה 66 בפנים. וז"ל בהמשך דבריו): כדילפינן מדכתיב בקורת תהיה והביא את אשמו, ולא קאמר והביא האיש, ומשמע אם בקורת תהי' והביא הוא את אשמו.

שם: **הל' שגגות שם:** וז"ל: בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן לכשיגדיל.. (ומביא המשנה דכל העריות כו' והגמרא ע"ז — נעתקו לעיל בפיענוח להערה 4, וממשיך) ומשמע לי' לרב ז"ל דהאי דמתמי' תלמודא וכי קטן נמי חייב דקאי נמי אשפחה דאם היא קטנה לא תתחייב מלקות, דאם היא גדולה אע"פ שהוא קטן, חייב, כיון שהיא חייבת מלקות כדמקשינן בזמן שהיא לוקה הוא מביא קרבן דהאיש הוא דהוקש לאשה ולא האשה לאיש. . (וממשיך לבאר שתירוצו של ר"י בגמרא שם הוא בגדול הבא על הקטנה שהגדול נמי פטור "כיון שהיא פטורה הוא פטור") אבל אם היא גדולה, כיון שהיא חייבת הוא נמי חייב, אע"פ שהוא קטן כדאמרינן, דומיא דמזיד דבעלמא פטור מקרבן והכא חייב משום חיוב דידה.

הערה 8: **שו"ת הרדב"ז שם:** נעתק לעיל בפיענוח להערה 5.

שם: **מגדל עוז להרמב"ם הל' איסו"ב שם:** וז"ל: ..למדת שהעונש אינו קרבן. וכל קבלת האמת בידינו כי העונשין הם המלקיות והכריתות ומיתות ב"ד, כדקי"ל (ב"ק יד, א) השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, והן האזהרות שיש בהן עונשין, אבל הקרבן מצות עשה היא ולא הושוו בהן איש ואשה, שהרי היא פטור מכל מצות שהזמן גרמא. ועוד שנינו שם בפירוש הכלל הזה ופרטו, כל העריות אחד האיש ואחד האשה שוין במכות ובקרבן, ובשפחה לא השוה את האיש לאשה במכות ולא האשה לאיש בקרבן. אלמא עונש מכות הוא, וזה פשוט. וממילא איפשיטא דאינו שווין. ויאמר בפיו

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

שנים ויום אחד ת"ל ואיש"; והראב"ד פוסק כהגמי בכריתות דס"ל דמקשו להדדי (דלא כהתו"כ), שמשווים אותם זה לזה וכשאחד מהם קטן או קטנה שניהם פטורים.

אבל גם זה צריך להבין: מהו הטעם, לפי התו"כ, שדוקא בשפחה חרופה ישנו לימוד לרבות בן תשע שנים ויום א', ולא בשאר עניני עריות כיו"ב, שגם בהם ביאתו ביאה[10]?

אפשר לומר שאין טעם ע"ז, אלא זהו גזירת הכתוב, אבל — מהיכא תיתא? מסתבר יותר לומר שיש הסברה בזה.

ב. חיוב קרבן — ועד"ז חיוב מצוה — בקטן, מצינו בעוד מקומות ברמב"ם ומהם: בהלי קרבן פסח[11] פסק הרמב"ם:

גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני ואם שחטו עליו בראשון פטור. והקשה הכס"מ "אטו קטן בר חיובא ופיטורא הוא" ומתרץ: "וכתב הר"י קורקוס ז"ל דכיון דרחמנא רביי לקטן שישחטו עליו וממנין אותו נפטר הוא בכך מן השני"[12].

ולכאורה: מכיון שסו"ס היי קטן בפסח ראשון והיי פטור מכל המצות, מה מועיל שאחר שיש עליו חיוב ושחט על הקטן (היינו בזמן פטורו של הקטן) לזמן החיוב, כשהגדיל — בפסח שני[13]?

יתירה מזו מצינו בהלי ת"ת שכתב הרמב"ם[14]: "מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר שנאמר כוי" וכתב הצ"צ[15] "שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא" [מזה שכתב הרמב"ם הלשון (בלתי רגיל) — "כשיכיר"[16] (לא "כשיגדיל")[17], משמע שישנו חיוב

10) ומ"מ פטור הקטן — רמב"ם הל' איסו"ב פ"א הי"ג ואילך. 11) פ"ה ה"ז. 12) וראה גם קרית ספר לרמב"ם שם.
13) וראה טו"א (אבני מילואים) ר"ה כח, א. מנ"ח מצוה ה סק"ב. מפרשי הרמב"ם שם (חידושי הגר"ח. ועוד). 14) פ"א ה"ג.
15) פס"ד — חידושים על הרמב"ם בתחלתו. 16) כ"ה גם בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב — אלא ששם ממשיך "וכשלומד לעצמו כשיגדיל ויכיר ויוכל ללמוד". וי"ל שגם אדה"ז כוונתו כ(פי' הצ"צ ב)רמב"ם "כשיכיר" — לפני שיגדיל, כדמוכח מזה שלא כתב לפנ"ז בהחיוב "חייב ללמד א"ע כשיגדיל ויכיר". וז"ש לאח"ז "כשיגדיל ויכיר" הוא רק בנוגע להמשך "אזי לא ילמוד תחלה כו' כמשנ"ת למעלה בנערים כו' כי זה שיכול אינו רשאי לעשות כן כו'". 17) בספר המדע לרמב"ם (ירושלים תשכ"ד) הובא מדפוס ספרד שלפני רנב "כשיגדיל".

הראב"ד שהן שווין כו'.

הערה 9: **וראה כס"מ הל' שגגות שם:** מדברי הכס"מ שם נראה (וכן כתב שם בלח"מ בפירוש) שהראב"ד גרס בדברי הרמב"ם "הוא (האיש) לוקה".

שם: **צפע"נ לרמב"ם שם הי"ד:** וז"ל: ..כבר כתבתי דרבינו ז"ל והראב"ד פליגי אם קרבנות הוה ג"כ כמו עונש או רק משום דלא מחייב על העבירה במזיד לכך לא חייב קרבן בשוגג, ועיין בה דנדה דף מ"ו ע"ב יכול יהא חייב על הקדישו קרבן והוא ג"כ מחמת זה די"ל דקרבן לא הוה עונש. ע"ש.

הערה 10: **וראה כס"מ שם:** שהביא ג"כ את התו"כ. ע"ש.

הערה 12: **וראה גם קרית ספר שם:** וז"ל: ...קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייבין לעשות פסח שני.. ואם שחטו עליו בראשון פטור, (פסחים צג א ורמב"ם ק"פ פ"ה ה"ז), דכיון דשוחטין על הקטן ונמנה על הפסח כדכתיב (בא יב, ג) שה לבית אבות, הרי פטור מלעשות פסח שני.

הערה 13: **וראה טו"א (אבני מילואים) ר"ה כח, א:** בגמרא: שלחו לי' לאבוה דשמואל, כפאו ואכל מצה יצא. כפאו מאן, אילימא כפאו שד, והתניא עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפיקח לכל דבריו, כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו כו'. ובטורי אבן: כבר כתבתי בפנים דהרי פירושו, ואמאי יצא בכפאו שד, כיון דבאותה (כצ"ל) שעה הוה שוטה ופטור מן המצות אכילה דאותו שעה לאו כלום הוא, וכי הדר הו"ל חלים באותו לילה ונעשה בר חיוב צריך לחזור ולאכול ואכילה קמייתא לא פטרתו כיון דלא הי' באותה שעה בר חיוב מצות.. ומכאן ק"ל על מש"כ הרמב"ם.. וכן קטן וכו'.. ואמאי פטור כיון דבראשון לאו בר חיוב הי' שהי' עודנו קטן.

שם: **מנחת חינוך מצוה ה' סק"ב:** וז"ל (לאחר שמביא דברי הכס"מ והר"י קורקוס): ... ולפמ"ש לא אמרינן דהתורה ריבתה קטן לפסח למנות אותו, רק הוא מדרבנן, וא"כ איך נפטר מחיוב דאורייתא עתה על פי מה שעשה החיוב דרבנן.. ולומר כיון דעכ"פ הי' חייב מדרבנן נפטר מדאורייתא, ד"ז צ"ע, והדברים ארוכים אי ע"י דרבנן נעשה ד"ת כו'.

שם: **חידושי הגר"ח:** וז"ל (לאחר שמקשה כנ"ל בפנים הסימן ובפיענוחים): ואשר יראה לומר בדעת הרמב"ם דשאני פסח ממצה דבפסח הוא מלבד מצות הפסח שעליו הא יש בזה עוד דין הקרבת קרבן, מה שהוא קרבנו וקרב עבורו ועולה לו, ככל הקרבנות שקרבים ועולים לבעליהן, ובחשו"ק הרי לא מצינו רק דאינם בני מצות, ומשום דלאו בני חיובא ואזהרה נינהו, אבל אינם מופקעים מעצם הדינים, ואם הם פטורים ממצות הפסח אבל מ"מ בני קרבן פסח נינהו, ופסחם קרב עליהן ועולה להם לשם פסח ככל הקרבנות שעולין לבעליהן.. ולפי"ז הרי שפיר פסק הרמב"ם דקטן שהקריב עליו בראשון פטור מפסח שני, דאף אם נימא דליכא בפסח שהקריבו עליו דין קיום מצוה כלל, אבל מ"מ מאחר שהקריב מיהא את הפסח וקיים דין הקרבתו שוב אין עליו עוד חובת פסח כיון דקיים מיהא דין עשייתו. משא"כ במצה דאין באכילתה שום חלות דין מלבד קיום המצוה, א"כ בחשו"ק דלאו בני מצות נינהו, ממילא לא קיימו שום דבר, וע"כ כל שהגדיל או נתפתה ונשתפה חייב במצות מצה, כיון דאכתי לא קיימו דבר בדין אכילת מצה וכו'. ע"ש עוד. (ושם, שק"פ עיקר המצוה חלה על החפצא, ובאכילת מצה — על הגברא).

הערה 16: **בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב:** וז"ל: וכשלומד לעצמו כשיגדיל ויכיר ויוכל ללמוד, אזי לא ילמוד תחילה כל המקרא ואח"כ כל המשנה ואח"כ התלמוד, כמשנ"ת למעלה בנערים שאין יכולין ללמוד משנה ותלמוד בתחילה. כי זה שיכול אינו רשאי לעשות כן כו'.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

לימוד על **הקטן** עוד לפני שיגדיל]

— ובזה עוד יותר קשה: איך שייך חיוב על קטן?

ג. להבין זה צריך להקדים חידוש עוד יותר גדול בענין חיוב המצות בכלל בקטן:

ידועה מחלוקת הראשונים בנוגע למצות שקטן מקיים מפני החיוב דחינוך: דעת רש"י[18] והרמב"ן[19] שהמצות דחינוך (מדרבנן) אינם "מצוה דידי (דהקטן) אלא דאבוה, דאיהו לא מיחייב במצות כל עיקר", ולכן אין קטן מוציא את הגדול בברכת המזון (וכיו"ב) אפילו כשהגדול אינו מחוייב בזה אלא מדרבנן[20]; דעת התוס'[21] והר"ן[22] שקטן שהגיע לחינוך נקרא מחוייב בדבר

18) ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל. וראה בכל הבא לקמן שד"ח כללים מערכת ח' כלל ס. קובץ יגדיל תורה ברוקלין אייר חשל"ז סי' לח (תשובה מהרא"י מץ דעיר האראד ישן, מחסידי הצ"צ). ועוד. 19) מלחמות ה' ברכות כ, ב. רמב"ן הובא בר"ן ספ"ב דמגילה ד"ה חוץ. ריטב"א מגילה יט, ב ד"ה הכל. ר"ן קידושין לא, א ד"ה וגרסינן. וראה רשב"א (ריטב"א) סוכה לח, א ד"ה גמרא. 20) כן משמע דעת הרמב"ן שם. ריטב"א שם. אבל רש"י לא הוציא פי' הסוגיא בברכות כ, ב מפשוטו, וא"כ נראה דלדעתו הקטן מוציא הגדול כשאכל שיעורא דרבנן. וראה יגדיל תורה שם ס"ע כט. 21) ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל. וראה לשון התוס' שם כ, סע"א ד"ה וקטנים. 22) מגילה שם.

הערה 18: ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל: בגמרא: אמר ר' חייא בר אבא אר"י, לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן. וברש"י: עד שיאכל כזית דגן, ומכי אכל כזית דגן מיהא מפיק אע"ג דכזית דגן שיעורא דרבנן הוא כדאמר בפרק מי שמתו (שם כ, ב — הובא בפיענוח הבא), מיהו כיון דמיחייב מדרבנן מחוייב בדבר קרינן בי', ומוציא רבים ידי חובתן. וא"ת בקטן שהגיע לחינוך הא לא אמר הכי, ההוא אפי' מדרבנן לא מיחייב דעלי' דאבוה הוא דרמי לחנוכי' כו'.

הערה 19: מלחמות ה' ברכות כ, ב: בגמרא שם (בגירסא שלפנינו) (ורש"י): א"ל רבינא לרבא נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן, למאי נפקא מינה, לאפוקי רבים ידי חובתן, אי אמרת דאורייתא, אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא ואי אמרת דרבנן הוי שאינן מחוייב בדבר וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתן. ת"ש באמת אמרו בן (קטן) מברך (ברכת המזון) לאביו (אם אין אביו יודע לברך).. ואשה מברכת לבעלה.. אי אמרת בשלמא דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן אתי דרבנן ומפיק דאורייתא. ולטעמיך קטן בר חיובא הוא, אלא הכא במאי עסקינן כגון שאכל שיעורא דרבנן (כגון כזית לר"מ וכביצה לר"י (שם מה, א) דמדאורייתא ואכלת ושבעת וברכת כתיב, אבל בשיעור כי האי לא מחייב אלא מדרבנן. והלכך) אתי (קטן) דרבנן ומפיק (גדול) דרבנן כו'. ובמלחמות ה' (לאחרי שהוא מאריך להוכיח שבכזית חייב בבהמ"ז מדאורייתא, ושהטעם שאשה מברכת ומוציאה את בעלה ידי חובתו הוא משום שנשים חייבות בבהמ"ז דאורייתא) וז"ל: וא"ת בן לאביו, תפתר כשמגיע לכלל שנותיו.. דקטן אפילו הגיע לחינוך אינו מוציא אחרים אפילו בדרבנן, כדתנן (מגילה יט, ב) הכל כשרים לקרוא את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, וטעמא דמלתא משום דחינוך מצוה דאביו הוא, ואיהו לאו בר חיובא הוא כלל כו'.

שם: **רמב"ן הובא בר"ן ספ"ב דמגילה ד"ה חוץ:** וז"ל (על המשנה שהובאה בפיענוח הקודם שלרבנן אין קטן כשר לקרוא את המגילה, ור"י מכשיר שהקשו בתוס' דאי מיירי בקטן שהגיע לחינוך למה אינו מוציא, ליתי דרבנן — הקטן שחייבין לחנכו מדרבנן — וליפוק דרבנן — חיוב קריאת המגילה שהוא מדרבנן — בדוגמת בהמ"ז לפי הגירסא שלפנינו בברכות שם): ...והרמב"ן ז"ל תירץ דרבנן ס"ל שאינו בדין, שהקטן אע"פ שהגיע לחינוך יוציא הגדולים ידי חובתם, משום דלאו מצוה דידיה אלא דאבוה, דאיהו לא מיחייב במצות כל עיקר. ור' יהודה עצמו לא התיר בקטן אלא במגילה מפני שכולם היו באותו הנס.. ולא ניחא לי בהאי פירוקא, דאי איהו לאו בר חיובא הוא במצות אפילו מדרבנן, כי הוי באותו הנס מאי הוה, והאי טעמא לא שייך אלא במאן דהוי בר חיובא בשאר מצות כנשים.. לפיכך נראין דברי התוס' עיקר.

שם: **ריטב"א מגילה יט, ב ד"ה הכל:** שם הוא ע"ד הנ"ל בפיענוחים הקודמים משם הרמב"ן.

שם: **ר"ן קידושין לא, א, ד"ה וגרסינן:** וז"ל, וכיון שכן [שביאר שם לפני"ז דלכו"ע בדבר שאין לו עיקר מדאורייתא אתי דרבנן ומפיק דרבנן (משא"כ באית לי' עיקר מדאורייתא שיש אומרים שאינו מוציא)] למה אמרו (מגילה כד, א) קטן לא יפרוס על שמע והא כל שהגיע לחנוך מיחייב מדרבנן, איכא למימר דקטן אינו מחויב בדבר כלל דלאו בר חיובא הוא, ומצוה דחנוך עליה דאבוה רמיא.. ולפי"ז הא דתניא בן מברך לאביו.. לאו בבן קטן איירי כיון דלאו בר חיובא הוא אפילו בשיעורא דרבנן לא מפיק.. אבל בבן גדול איירי כו'.

אוצר החכמה שם: **וראה רשב"א (ריטב"א) סוכה לח, א ד"ה גמרא:** וז"ל (לאחר שמביא שם הגמרא דברכות כ, ב לפי גירסתנו, שהמסקנא היא "אתי דרבנן ומפיק דרבנן"): ולפום האי תירוצא כי קתני בן מברך לאביו היינו בן שהגיע לחנוך דחיובי' מדרבנן, אבל למאי דקיי"ל דאשה מדאורייתא מיחייבא (בבהמ"ז) מתני' כפשטא בבן גדול ובדאכל איהו שיעורא דאורייתא וכו'.

הערה 20: וראה יגדיל תורה שם ס"ע כט: וז"ל (בתירוץ הקושיא איך ס"ל לרש"י שקטן מוציא בבהמ"ז גדול שאכן שיעורא דרבנן — הרי זהו רק לד"י במגילה וכו'): ולכן נלע"ד שבוודאי רש"י ס"ל שהלכה כת"ק שאין קטן שהגיע לחינוך מוציא את הרבים ידי חובתם ואף במילי דרבנן כגון מגילה משום דאינו מחוייב בדבר, שעלי' דאבוה רמי לחנוכי'.. ומה שמוציא את אביו באכל אביו שיעורא דרבנן, ס"ל לרש"י שקיל הא מילתא משאר מילי דרבנן והוא חומרא בעלמא שהחמירו על עצמם ולאו בקיבוץ חכמים נגזר לברך על כזית וכביצה, וכמו דקתני והם החמירו על עצמם כו'.

הערה 21: ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל: וז"ל (לאחרי שמביאים פירוש רש"י הנ"ל בפנים ובהערה 19 ופיענוח לשם): וקשה לפירושו ועוד דוחק לומר בקטן שהגיע לחינוך קרי אינו מחוייב מדרבנן דאם אינו מחוייב אפילו מדרבנן, אם כן אינו פוטר את אביו.

שם: **וראה לשון התוס' שם כ, סע"א ד"ה וקטנים:** במשנה: נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע.. וחייבין בתפלה כו'. וברש"י: קטנים, אפילו קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש וכו'. ובתוס' (לאחרי שמביאים פירש"י): ולא נהירא דהא פ' לולב הגזול (סוכה מב, א) אמרינן קטן היודע לשמור תפילין אביו חייב לו לקנות תפילין, אלמא כשהגיע לחנוך דשייכי בי' תפילין חייב בתפילין, ובק"ש יש לחייבו יותר מסתמא... ונראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך, ומיהו סיפא דקתני וחייבין בתפלה הוה ר"י ר"ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוו להו לחייבו בתפילה וכו'.

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

מדרבנן, ולכן מוציא את הגדול ידי חובתו (כשאכל שיעורא) דרבנן[23].

מזה שפסק הרמב"ם[24] "בן מברך לאביו" מוכח דס"ל שמצוות דחינוך מחוייב הקטן (מדרבנן)[25], ואי"ז חיוב על האב בלבד.

[וכן משמע נמי מלשון הרמב"ם בכ"מ[26];

בהלי' ציצית[27] — "ומד"ס שכל קטן שיודע להתעטף **חייב** בציצית כדי לחנכו במצות" בהלי' ברכות[28] — "הקטנים **חייבין** בברכת המזון מד"ס כדי לחנכן במצות"; בהלי' סוכה[29] "קטן שאינו צריך לאמו כו' **חייב** בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצות"; ועד"ז בלולב[30] — "קטן היודע לנענע **חייב** בלולב מד"ס כדי לחנכו במצות"][31].

23) ובפרמ"ג פתיחה כוללת לאו"ח ח"ג סוף אות כח כתב שהוא מחלוקת דבבלי וירושלמי. 24) הל' ברכות פ"ה הט"ו־טז. ועי' ראב"ד שם. ומסיים "וכן אשה ועבד מקרין אותו ועונה אחריהם מה שהן אומרים ואיתא בירושלמי" — כדעת הרמב"ן שם. וע"פ הפרמ"ג שם הרי נמצא שס"ל שהחיוב על האב. אבל ראה כס"מ שם בדעת הרמב"ם. 25) וכן מוכח דעת אדה"ז ש(אף שכתב בהל' ת"ת בתחלתן "אע"פ שהקטן פטור מכל המצות וגם אביו אינו חייב לחנכו במצות מן התורה", הרי) כתב בשו"ע או"ח סקפ"ו ס"ג שהקטן (גם אם לא אכל כדי שביעה) מוציא את הגדול בברה"ז*. ומדייק בלשונו שם "שמ"מ הוא חייב **מדברי סופרים** כמותו" (כ"ה בדפוס א' דשו"ע, ובדפוסים שלנו ליתא תיבת "כמותו"). 26) וכן הוא לשון אדה"ז בסי' שמג ס"ג "חייב לשמוע כו' חייב בציצית כו'" (ע"ד לשון הרמב"ם דלקמן בפנים. אף שבסי' יז ס"ד כתב "אביו **חייב** לקנות לו טלית כו' אביו חייב להטיל ציצית". **ולכאורה** יש ללמוד יותר מדיוק לשונו בזה בסי' שמג שמדבר בהל' **חינוך**, משא"כ בסי' יז שהוא בדיני ציצית. גם י"ל שציצית שונה כיון שבכלל "אין אדם חייב לקנות טלית בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית כו' (ורק) טוב ונכון כו'" — שו"ע שם ר"ס כד). וכן בהל' סוכה סי' תר"מ ס"ג וד' כתב "חייב בסוכה". וכן משמע ממ"ש בסי' לט ס"א בנוגע לתפלין "וקטן אע"פ שמוזהר על הקשירה מד"ס לחנכו במצות כו'" (ומש"כ בחצע"ג "וגם מד"ס אין האזהרה אלא על אביו" — הרי כתב "אין האזהרה אלא על אביו" כי האזהרה הטילו על אביו). ובסי' לז ס"ג: קטן כו' חייב אביו לקנות לו תפלין לחנכו במצות. ובפשטות י"ל דבציצית ותפלין החיוב לקנות ציצית ותפלין ולהטיל ציצית א"א להיות על הבן ורק על האב (אבל כשד"ח שם שתירוץ זה דוחק). ובסי' תעט סוס"ו: כיון שהקטן הוא פטור מכל המצות שבתורה ואינו חייב בהם אלא (מד"ס) כדי לחנכו במצות. ואולי אין לדייק מלשונות הנ"ל בכלל כיון שאינם שווים בכל מקום. ראה לשונו בסשמ"ג ס"ב (ועוד). סתע"ב רסכ"ה. ועוד. וצ"ע. ואכ"מ. ולהעיר משו"ע שלו סוס"ד במהד"ת ע"ד השייכות דחיוב חינוך דחכמים כשהגיע לחינוך לחיובו במצות מן התורה כשנעשה בן י"ג שנה ויום אחד. 27) פ"ג ה"ט. 28) רפ"ה. 29) רפ"ו. 30) הל' לולב פ"ז הי"ט.

*) והחילוק שכתב שם בין מגילה הלל וברכות ק"ש לברה"ז. בפשטות ה"ז **הסברה** שבהם הוי תרי דרבנן ובמצות ברה"ז דאורייתא הוי רק ע"ד חד דרבנן.

הערה 22: **מגילה שם:** נעתק לעיל בפיענוח להערה 20.

הערה 23: **ובפרמ"ג פתיחה כוללת לאו"ח ח"ג סוף אות כח:** ח"ל: ... ועיין בירושלמי ס"פ ראוהו ב"ד הלכה יו"ד הקשה בן מברך לאביו הא רק לחנכו תפתר בעונה אחריהן כו' סובר דאף דרבנן אין מחויב כ"א חינוך על האב מוטל. וחולק על בבלי ברכות כ, ב דסובר דקטן מדרבנן בר חיובא הוא ומטעם שומע כעונה וכו' (ע"ש) — וראה בהערה 25 (ופיענוח לשם).

הערה 24: **ראב"ד הל' ברכות פ"ה הט"ו־ט"ז:** וז"ל: ...אין הדברים כתקנן ואין מסכימין להלכה דקי"ל אכילת כזית וכביצה דאורייתא היא שהרי מוציאין אחרים שאכלו כדי שבען, ולא נאמרו דברים הללו אלא לרב עוירא דאמר כזית דגן מדקדוק שדקדקו ישראל על עצמן עד כזית וכביצה היא (ראה בפיענוח להערה 19) ובריייתא דקתני בן מברך לאביו וכן אשה ועבד במקרין אותו ועונה אחריהם מה שהן אומרים, ואיתא בירושלמי.

שם: **אבל ראה כס"מ שם:** וז"ל. ודעת רבינו כאוקימתא דפרק מי שמתו וכרב עוירא. וההוא דבן מברך וכו'. כשהן מברכין והוא עונה אחריהן אמן, וכן דעת רש"י ותוס' והר"ן ז"ל כו'.

הערה 25: **בשו"ע או"ח סקפ"ו ס"ג:** וז"ל: הקטן. מוציא הוא את מי שלא אכל כדי שביעה. כיון שאינו חייב מן התורה אלא מד"ס, ואפי' אם הקטן ג"כ לא אכל כדי שביעה שמ"מ הוא חייב מדברי סופרים כמותו, שברכת המזון אינו דומה למגילה והלל וברכות ק"ש ושאר מצות שעיקרן מד"ס שאין הקטן שהגיע לחינוך מוציא את הגדול לפי שהקטן מצ"ע כשהוא עתה פטור לגמרי, אלא שמחנכין אותו כדי שיהא רגיל במצוה זו. כשיגדל, לפיכך אינו בדין שיוציא את מי שהוא גדול כבר אע"פ שחיובו אינו אלא מד"ס כיון שהקטן גם חיוב זה אינו חייב אלא משום להרגילו לכשיגדל שאז יתחייב חיוב זה של ד"ס אבל בבהמ"ז מה שמחנכין את הקטן לברך אחר אכילתו לשובע כשיגדל שהוא חיוב מן התורה לפיכך כשם שהוא מוציא את הגדול שלא אכל כדי שביעה אם הוא אכל כדי שביעה, כך מוציאן אם לא אכל כדי שביעה, כיון שחינוכו כשלא אכל כדי שביעה מועיל לו להרגילו כמו שאכל ויותר.

הערה 26: **ראה לשונו בסשמ"ג ס"ב:** וז"ל: ... אביו כיון שהוא מצווה מד"ס לחנך את בנו או בתו אפי' במ"ע משהגיעו לחינוך כו'.

שם: **סתע"ב רסכ"ה:** וז"ל: ואף הקטנים חייב אביהם לחנכם במצות להשקותם כוסות על הסדר כו'. ע"ש.

שם: **משו"ע שלו סוס"ד מהד"ת:** וז"ל: ומטעם זה נהגו להקל בנגיעת הקטנים (קודם נט"י) שלא הגיעו לחינוך לפי שגמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם הוא בי"ג שנים ויום אחד לזכר, וי"ב לנקבה, שלכן נתחייבו אז במצות מן התורה ונעשו בני עונשים, ותחלת כניסת נפש זו הקדושה היא בחינוך לתורה ולמצות שחייבו חכמים לחנך (גם במצות מילה ולכן הנזהר מנגיעת הקטן מיום המילה ואילך קדוש יאמר לו).

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

וגם כאן צריך להבין: איך יתכן חיוב על קטן אפילו מדרבנן, הרי אינו[32] בר דיעה[33], ובלי הגמ'[34] "חיובא לדרדקי (בתמי)"?

ד. וי"ל הביאור בזה — שזוהי סברא כללית של הרמב"ם[35] בכמה מקומות:

31) בכס"מ הל' חו"מ פ"ו ה"י כתב "וכן נראה דעת רבינו (כהרמב"ן) שלא כתב הכל חייבין באכילת מצה אפי' נשים ועבדים וקטנים אלא קטן שיכול לאכול כזית מחנכים וכו' כלומר דחיובא אאבוה רמיא וכן כתב פ"א דהל' מגילה הכל חייבים אנשים ונשים וכו' ומחנכין את הקטנים לקרותה". לכאורה במצה י"ל בדוחק עכ"פ) דשונה כיון שמדובר ב"קטן שיכול לאכול פת" שזהו לפני שהגיע לחינוך — אבל חידוש גדול הוא לומר שמחנכים קודם שהגיע לחינוך! וכן במגילה שהוא רק מדרבנן י"ל שבקטן החיוב הוא רק על האב עדמ"ש אדה"ז בסקפ"ו שם*. וכן מש"כ בכס"מ בהל' ברכות פ"ה ה"ז — צ"ע, שהרי כתב הרמב"ם שם "וקטנים. מזמנין לעצמן כו' קטן היודע למי שמברכין מזמנין עליו כו'". ומש"כ הרמב"ם הל' תפלין פ"ד הי"ג "אביו לוקח לו תפילין כדי לחנכו במצות" — י"ל (נוסף על הנ"ל הערה 26) כיון שבתפלין בפרט נוגע בגדר המצוה שלא יסיח דעתו מהם (כמו שממשיך ברמב"ם שם באותה ההלכה), לכן לא הכניסו חכמים את הקטן בחיוב המצוה (וכן י"ל בשו"ע אדה"ז סי' לז ס"ג).

32) וממילא מובן דאין לומר (כבכמה דברים) שחכמים החמירו יותר כיון שא"א להטיל עליו חיובים. וראה שד"ח שם ד"ה וכן מתבאר דכמו שאין סברא לומר דהתורה הטילה חיוב על הקטן כן גם בחינוך דרבנן. וראה ציונים לתורה (להר"י ענגעל) כלל יב שזוהי סברת רש"י.

33) ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ז הכ"ז. הל' קרבן פסח פ"ה ה"ד. וראה פרמ"ג פתיחה כוללת לאו"ח ח"ב אות ג'. מנ"ח מצוה ד סק"ב. סוף מצוה רסג. ציונים לתורה כלל ח'. וראה צפע"נ הל' שבת פכ"ד הי"א. הל' אישות פ"ד ה"ט. ובכ"מ. וראה לעיל סימן ג.

34) פסחים קטז, א.

35) ולשיטתי' כללית דהרמב"ם והראב"ד, כדלקמן בהערות.

*) ע"פ פשטות הלשון בהחילוק שכתב שם. ומש"כ בשוה"ג להערה 25 — הוא ע"פ פשטות הלשון בשו"ע שם בתחלתו ("שמ"מ הוא חייב מדברי סופרים כמותו"), וצ"ע מהו עיקר כו'.

הערה 31: **בכס"מ הל' ברכות פ"ה ה"ז. הרמב"ם שם:** ברמב"ם: נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם, אבל מזמנין לעצמן, ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מפני הפריצות. קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו ואע"פ שהוא כבן שבע או כבן שמונה ומצטרף בין למנין שלשה בין למנין עשרה לזמן עליו כו'. ובכס"מ שם: משנה (ברכות מ"ה) נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן. ומ"ש (הרמב"ם) אבל מזמנין לעצמן וכו', ברייתא שם בראש הפרק נשים מזמנות לעצמן ועבדין מזמנין לעצמן, נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין, ומפרש בגמרא טעמא משום פריצותא דעבדים בנשים או בקטנים, והטעם שלא הזכיר הברייתא וקטנים מזמנין לעצמן, לפי שהקטנים אינן חייבים בשום מצוה אלא על אביהם מוטל לחנכן וכיון שהיא חברת קטנים אינם מצווים בזימון כו'.

הערה 32: **וראה ציונים לתורה כלל יב:** וז"ל: ולרש"י (ברכות מח, א) הנ"ל. גם המחויב מדרבנן מוציא את המחויב מה"ת, וקטן שאני דחיוב החינוך הוא על אביו כנ"ל, והנה מה שהטילו חכמים חיוב החינוך על אבי הקטן ולא על הקטן עצמו אעפ"י שהחינוך הוא דבר נצרך לו. רק עבור שהקטן איננו בגדר קבלת מצוה כלל אפי' מדרבנן, כיון דלאו בר דעת הוא ואפי' החכמים א"א שיצוו לו דבר כו'.

הערה 33: **ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ז הכ"ז:** וז"ל: קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות, או שעשה מלאכה בשבת, אין ב"ד מצווין עליו להפרישו, לפני שאינו בן דעת וכו'.

שם: **הל' קרבן פסח פ"ב ה"ד:** וז"ל: ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל בני החבורה לא שתהיה חבורה כולה קטנים שאינן בני דעת וכו'.

שם: **וראה פרמ"ג פתיחה כוללת לאו"ח ח"ב אות ג':** וז"ל: ועדיין יש לעיין בא"ח סי' ל"ט ס"א, קטן פסול לכתיבת תפילין דאין בכלל וקשרתם, ואפ"ה כשר לזביחה באחרים רואין, צ"ל דמ"ע קום ועשה רחמנא פטרי' לגמרי לקטן, משא"כ ל"ת קטן חייב, אלא דלאו בני דיעה הוה, ואת"ל פטור אבל אחרים אסורים ליתן לו הוה בר זביחה. ולאו בני דיעה נינהו מקרי אין מחוייבים בדבר, ומ"מ בני מצות הוויין כאמור. שוב ראיתי להתבו"ש בספרו בכור שור גיטין מ"ה ב' כתב בפשיטות תפילין שכתבן חרש ושוטה פסולים דפטורי מכל המצות.

שם: **מנ"ח מצוה ה' סק"ב:** וז"ל: ובעיקר הדבר איני מבין דברי הר"מ (הובא לעיל בפיענוח השני להערה זו) למה לי' הטעם שאינו בר דעת, תיפוק לי' כיון דפטורים מכל המצות איך נקריב קרבן עבורם . . ואפ"ל דזה כוונת הר"מ דאינן בני דעת ופטורים מכל המצות, אף שכמה פעמים כתב בפירוש דקטנים פטורים שאינן בני מצוה. . מ"מ חד טעמא הוא כו'.

שם: **סוף מצוה רס"ג:** שם מקשה על הלימוד (יבמות קיא, א) דאמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים, שאסור לטמא כהן קטן וכו'. ולכאו' למה צריכים להלימוד, הרי אם ישראל טימא כהן והכהן שוגג והישראל מזיד הישראל לוקה, ובנדו"ד שהקטן לא בן דיעה הוא והוי כמו שוגג, וא"כ חייב המטמא אפילו מלקות, וא"כ למה לן הלימוד דאמור ואמרת כו'. ומתרץ דנראה לחלק דדוקא המטמא את הגדול דהוא בן מצוה חייב, אבל קטן שאינו בר מצוה, אינו חייב ואינו לוקה, רק זהו אסור מטעם דאמור ואמרת כו'. ועפי"ז מוכיח שקטן אינו מצווה כלל, ולכן אינו בר מצוה, ואי"ז רק מטעם שאינו בן דעה (ודלא כהפרמ"ג שבהערה זו הנ"ל).

שם: **ציונים לתורה כלל ח:** שם מביא הוכחות ושקו"ט מכמה מקומות בש"ס בנדון אם הקטן נקרא מצווה וכו' מכיון שכשיגדיל יהי' חייב בזה. ע"ש. ולא נעתק מפני האריכות.

שם: **צפע"נ הל' שבת פכ"ד פי"א:** וז"ל: רבינו ז"ל בסוף הל' מאכלות אסורות כתב לפי שאינו בן דעת וא"כ קטן שיש בו דעת אסור במלאכה גמורא . . וע"י רש"י סנהדרין דף נ"ה, ע"ד ודף ס"ו ע"ב דהפטור של קטן לאו משום דעת הוא רק משום גזירת הכתוב וכו' עי"ש.

שם: **צפע"נ הל' אישות פ"ד ה"ט:** וז"ל: ... באמת גבי קטן יש ב' טעמים, חדא לפי שאינו בן דעת וגם לפי שאינו בר חיובא וכו'. ע"ש.

הערה 34: **פסחים קטז, א:** מה נשתנה. . שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים. מתקיף לה רבא, אטו כל יומא לא סגיא דלא מטבלא חדא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים, מתקיף לה רב ספרא, חיובא לדרדקי, אלא אמר רב ספרא כו' (וראה בנספחים).

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ובהקדים, כמדובר פעמים רבות[36], שמצינו כמה פעמים שבמקום שהתורה ציוותה לעשות מצוה מסוימת, שקיומה תלוי בפעולה הקודמת לה (וכיו"ב), מקבלת גם הפעולה הקודמת מעין חשיבותה וגדרה של המצוה עצמה — היות שפעולה זו מוכרחת (בלעדה אי אפשר לקיים את המצוה), הרי"ז כאילו שביחד עם הציווי על המצוה ציוותה התורה גם על פעולה זו.

בכללות זהו גדר מכשירי מצוה, ובפרט לדעת ר"א[37] שהם דוחים את השבת (במקום שהמצוה דוחה את השבת) כמו במצוה עצמה.

יתירה מזו איתא בירושלמי[38] שעל ההכנה והכשרה למצות סוכה לולב[39] וכיו"ב, מברכים ברכת המצוה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה, לעשות לולב[40] ועוד[41].

אוצר החכמה ענין זה (שמעין של המצוה וגדרה חלים גם על ענין אחר שהוא הכרחי לצורך המצוה), מצינו לא רק בפעולה, כנ"ל, אלא גם בהצטרפות של כנ"י בנוגע לתומ"צ ולדוגמא: הדין בהלי ת"ת[42] ש"מי שא"א לו ללמוד כוי יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאילו לומד **בעצמו**"[43].

עד"ז גם בנוגע לנשים — ובדוגמא להכשר מצוה הנ"ל — וכידוע מ"ש הר"ן[44] שאע"פ שאשה אינה מצווה על פו"ר, "מ"מ יש לה **מצוה** מפני שהיא **מסייעת** לבעל לקיים **מצותי**", דהיינו שמכיון שאי אפשר לו לבעל

36) בהבא לקמן ראה לקו"ש חי"ז שיחה ג לפ' אחרי (תשל"ז) ס"ה ואילך, וש"נ. 37) שבת קל, א. 38) ברכות פ"ט ה"ג.
39) שרק בסוכה וציצית נאמר "תעשו", משא"כ בלולב וכו' ומ"מ מברכין — ראה לקו"ש. שם. 40) עי' לעיל סימן י"א ולקו"ש שם הערה 56 שגם להכבלי שאין מברכין ס"ל דהוי מצוה. 41) ועיי"ש בלקו"ש יתירה מזו בהולכת דם למזבח שנעשה עבודה. 42) שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"א וברמ"א שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד. 43) משא"כ ההמשך שם "ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה כו' ויחלוק עמו כו'" — שזהו מפני שזהו תורתו של הלומד כו' וברשותו. 44) רפ"ב דקידושין.

הערה 36: **ראה לקו"ש חי"ז ע' 187 ואילך**: בחלקו נעתק בפיענוחים דלקמן.

הערה 37: **שבת קל, א**: במשנה: רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי (רש"י: איזמל, למול את התינוק כו') מע"ש מביאו בשבת. . ועוד אמר ר"א כורתים עצים לעשות פחמין לעשות ברזל (לאיזמל).

הערה 38: **ברכות פ"ט ה"ג**: העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו לעשות סוכה. . העושה לולב לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו לעשות לולב וכו'. ובלקו"ש שם הערה 55: החידוש בזה על דעת ר"א הנ"ל במכשירין, דלר"א הרי חשיבות המצוה שמצינו שיש בהם הוא רק בזה שדוחה שבת, ונשארו בגדר מכשירין, משא"כ להירושלמי שמברך וציונו. ואף שבסוכה י"ל דסמיך על מש"נ חה"ס תעשה (ראה טז, יג) הרי בלולב ל"נ זה. וראה לקמן הערה 57.

הערה 39: **ראה לקו"ש שם**: וז"ל (בהערה 57): אף שממצות הנ"ל [סוכה, לולב, מזוזה, תפילין, ציצית וכו' — המעתיק] רק בסוכה ובציצית נאמר תעשה (ראה טז, יג. שלח טו, לח. תצא כב, יב. ראה סוכה יא, א ואילך. מנחות שם. ובכ"מ) — ראה לקו"ש חי"ב ע' 214. וראה ר"ח סוכה שם ב: קציצתן זו היא עשייתן. . לקיטתו זו היא עשייתו. ולהעיר משינוי לשון הרמב"ם בסהמ"צ: בתפילין (מ"ע י"ב יג): "שצונו להניח כו'"; בציצית (מ"ע יד) "שצוונו לעשות ציצית כו'". במזוזה (מ"ע טו) "לעשות מזוזה כו'" (ובטור יו"ד ר"ס רפה "מ"ע לכתוב כו'" אבל במנין המצות בתחלת היד "לקבוע מזוזה". ועד"ז בהכותרת להל' תפילין ומזוזה כו'. ובהלכות מזוזה פ"ה ה"ז "שקביעתה זו היא המצוה". ולהעיר משו"ע אדה"ז (או"ח סכ"ה סי"א): "יכוון בהנחת תפילין שצונו הקב"ה לכתוב כו'". וראה ביאור הרי"פ פערלא לרס"ג (ח"ג) מילואים ס"ד. ואכ"מ). בסוכה (מ"ע קסח) "לישב בסוכה כו'". בלולב (מ"ע קסט) "ליטול לולב כו'". וראה הלשון בהוצאת קפאח במצות הנ"ל.

הערה 40: **עיין שם הערה 56**: וז"ל: וגם להכבלי דאינו מברך בשעת עשייתן (סוכה מו, א. מנחות מב, ב. ראה תוד"ה ואלו שם (ובכ"מ בראשונים) "וחולק על הש"ס שלנו") י"ל שזהו רק בנוגע לברכה אבל גם לש"ס דילן הוי מצוה — ראה מנחות שם "וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה כגון תפילין כו'" (וראה שם ע"א). וברמב"ם הל' ברכות פי"א ה"ח "כל **מצוה** שיש אחר עשייתה **ציווי אחר** כו' כגון העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה", ובשו"ע אדה"ז סי' תרמ"א ס"א בסוכה: "לפי שעשייתה אינה גמר המצוה שעיקר המצוה כו'" (וראה ט"ז שם). ובסי' תרכ"ה (מרמ"א ומג"א שם): "ומצוה לתקן הסוכה ולבנותה כולה כו' **מצוה** הבאה לידו כו'". וראה מכות ח, א. ובפרש"י ד"ה השתא. ולהעיר מלשון הגמרא (כתובות פו, סע"א) "אבל **במצות** עשה כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינה עושה לולב ואינו עושה כו'".

הערה 41: **ועיין שם. . בהולכת הדם כו'**: וז"ל (בתרגום מאידיש. — ההערות שם באו כאן בסוגריים): דרגא עוד יותר נעלית בהכשרת המצות מצינו בעבודת המקדש — ובפרט בהולכת הדם למזבח, שאע"פ שההולכה אינה אלא **לצורך** העבודה דזריקת הדם ע"ג המזבח, הדין הוא (זבחים יג, א (במשנה ת"ק וד"א). רמב"ם הל' פסוה"מ פי"ג ה"ד) שההולכה גופא יש בה החשיבות והגדר של עבודה (ראה צפע"נ עה"ת ר"פ מסעי, מהדו"ת (א, ג. **ובכ"מ**) עד שמחשבה פוסלת בה (וגם לר"ש (בזבחים שם) ד"מכשיר בהילוך" כי ס"ל "אפשר בלא הילוך" אבל במקום שההכשר מצוה כו' המוכרח, י"ל שגם ר"ש מודה דנעשה בגדר מצוה כו'. [וראה לקמן בהערה 68 ובפיענוחים לשם].

הערה 42: **הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד**: וז"ל . . אבל מי שלא הגיע למדה זו שיוכל ללמוד טעמי ההלכות ומקורן. . יוצא ידי חובתו בקביעות עתים לת"ת. . כיום ובלילה. . ושאר כל היום יעסוק במו"מ כדי שיוכל להחזיק ידי ת"ח שהם לומדי התורה יום ולילה. . ויהא נחשב לו כאלו למד כן ממש בעצמו, ותורתם נק' על שמו וכו'.

הערה 43: **ההמשך שם**: וז"ל: ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר.

הערה 44: **ר"ן רפ"ב דקידושין**: שם קאי על המשנה: האשה מתקדשת בה ובשלוחה, ובגמרא: השתא בשלוחה מיקדשא בה מיבעיא. אמר רב יוסף **מצוה** בה יותר מבשלוחה. והר"ן מבאר מה מצוה יש בקידושין באשה הפטורה מפו"ר.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

לקיים מצותו אלא ע"י האשה, יש גם לה (מעין מ)המצוה.

ואפילו במקום שסיוע האשה במצות הבעל אינו הכרח לעצם קיום המצוה, ואינו אלא סיוע באפשריות שלו לקיים את המצוה, הדין הוא[45], שאע"פ שהיא מצד עצמה אינה חייבת (במצות ת"ת), הרי "אם היא עוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאודה שיעסוק בתורה **חולקת שכר** עמהם ושכרה גדול מאחר שהם מצווים ועושים על ידה", שמכיון שלימוד התורה של הבעל והבן הוא בנדו"ז על ידי סיועה, היא מקבלת חלק בשכר מצות ת"ת[46].

ה. אבל בכל הנ"ל, גם במכשירי מצוה (וברכת המצוה לדעת הירושלמי), הרי זה שזקוקים לפעולת הכשר המצוה, ועשיית הלולב וכיו"ב, או לסיוע האשה בפו"ר — הרי זה מפני שבמציאות נעשית המצוה ע"י ההקדמה דפעולה **אחרת** (ההכשר וסיוע וכו'), לכן נמשך על הפעולה מעין חשיבותה של המצוה וענינה".

אבל אין בהם שום חלק ופרט מהמצוה והציווי.

[ולכן אינם נעשים חלק ממצוה זו ממש: (הברכה היא) **לעשות** לולב, עשיי (לא נטילה); וגם בדברי הר"ן "יש לה **מצוה**" — סתם, אינו מוכרח שזהו גדר מצות פו"ר[47] של **האיש**[48]].

למעלה מזה, בענייננו — מצות החינוך עד"מ: שייכותו והשתתפותו של הקטן במצות החינוך אינה (רק) בזה שבלי הקטן — אי אפשר לו לאב לקיים מצות החינוך, אלא (גם ש)זוהי המצוה — שהאב יחנך) שהבן יעשה **את המצוה**; ולכן, גם לדעת התוס', הרמב"ם, י"ל שבאמת הטילו חכמים מלכתחילה את חיוב החינוך רק על האב ולא על הבן[49], אבל מכיון שמצות האב היא לחנך שהבן יקיים את המצוה, נעשית בדרך ממילא התחייבות על הבן בקיום מצות אלו, נקרא גם הבן **מחוייב** בדבר[50].

45) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א. מסוטה כא, א. רמ"א שם ס"ו. 46) ראה בארוכה חידושים וביאורים בש"ס ח"א סימן כז. 47) ואפילו את"ל שזהו בגדר מצות פו"ר — הרי האיש והאשה הפכים הם בזה: האשה קרקע עולם (סנהדרין עד ב) ובאיש — אין קישוי אלא לדעת (יבמות נג, סע"ב). 48) ראה חידושים וביאורים בש"ס שם סעיף ח' והערה 43. ולהעיר מזה שנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן לידע אותן כו' (הל' ת"ת שם) שזה שחייבות ללמוד הוא רק בכדי שידעו היאך לעשות המצוה שלהן ובכ"ז נעשה הלימוד ענין בפ"ע ולכן מברכות הן ברכות התורה (שו"ע אדה"ז סו"ס מז) — וראה חידושים וביאורים בש"ס שם. 49) ראה שד"ח שם ד"ה עתה. 50) וכמה נפק"מ בין דעה זו להדיעה שהקטן מחוייב מלכתחילה.

הערה 45: **סוטה כא, א**: (ורש"י) רבינא אמר לעולם זכות תורה, (ולא שעוסקת בתורה, אלא שטורחת בבנה ובבעלה שיעסקו) ודקאמרת אינה מצווה ועושה, נהי דפקודי לא מפקדא, באגרא דמקרין ומתניין בנייה (שטורחות על בניהן להביאן לבית הספר לקרוא משנה ולשנות משנה) ונטרן להו לגברייהו (וממתינות לבעליהן שיוצאין לעיר אחרת ללמוד תורה) עד שאתו מבי מדרשא, מי לא פלגאן בהדייהו כו'.

שם: **רמ"א סרמ"ו ס"ו**: וז"ל: ומ"מ אם עוזרת לבנה או לבעלה שיעסקו בתורה חולקת שכר בהדייהו.

הערה 46: **ראה בארוכה חידושים וביאורים בש"ס ח"א סי' כז**: לא נעתק מפני האריכות.

הערה 47: **סנהדרין עד, ב**: והא אסתר פרהסיא הוא (רש"י: ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשא לקטלא), אמר אביי אסתר קרקע עולם היתה (רש"י: אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה).

שם: **יבמות נג, סע"ב**: והאמר רבא ואין אונס לערוה, לפי שאין קישוי אלא לדעת כו'.

הערה 48: **ראה חו"ב שם סעיף ח והערה 41**: שם שקו"ט בזה, אם "יש לה מצוה (סתם)" או שיש לה מצוה שבנדו"ד — היינו חלק במצות פו"ר. ומסיק שי"ל שיש לה החלק במצוה זו. ע"ש בארוכה.

שם: **וראה חו"ב שם**: שם נתבאר ענין זה בארוכה.

הערה 49: **ראה שד"ח שם ד"ה עתה**: וז"ל: והנה אמת דהתוס' (בברכות מח, א) שם הביאו דברי רש"י והקשו עליו אבל אינו מוכרח שהוא מפני שסוברים שחיוב החינוך הטילו חכמים על הקטן עצמו, רק שכלפי מה שכתב רש"י דקטן שהגיע לחינוך לא מיקרי מחוייב מדרבנן משום דאין החיוב אלא על אביו, ע"ז חולקים וסוברים דמיקרי מחוייב מדרבנן מצד חיוב אביו בחינוך כו'.

הערה 50: **מהרי"ק סקכ"ו**: "דדבר פשוט הוא דבעינן אחד משני דברים, או שיעבור על עברה שחייבין עליה מלקות או מיתה כדכתיב: אל תשת ידך עם רשע, כלומר אם חייב מלקות או מיתה, או שהיה גזלן ולוקח שאינו שלו בחמס, וכן עד זומם שעיקר עדותו בחמס ונפקא לן מכי יקום עד חמס, וכ"מ בהדיא מתוך דברי רבנו משה ז"ל: ועוד יש שם רשעים שהם פסולים לעדות אע"פ שהם בני תשלומים ואינם בני מלקות הואיל ולוקחין ממון שאין שלהם, בחמס, פסולים, שנא' כי יקום עד חמס עכ"ל, משמע טעמא שלוקחין ממון שאין שלהם פסולים הא אם היו עוברים על דברי תורה בשביל ממון שאינו רוצה לפרוע שהוא שלהם... אפ"ה לא הי' נפסל, ואע"ג דלוה בריבית וכו'...

שם: **ובשו"ע אדה"ז ריש הל' רבית**: מאוד מאוד צריך ליזהר באיסור רבית.. שכמה לאוין ואזהרות הזהיר הכתוב אפי' על הלוה, משא"כ בשאר דיני ממונות שאם אדם רוצה להניח לגוזלו רשאי, וברבית מפני חומר הענין הזהיר גם הלוה, שנאמר לא תשיך לאחיך, כלומר לא תתן נשך לאחיך נשך כסף נשך אוכל וכו'.

שם: **וראה בהמצויין במ"מ שם**: שם על הגליון ציין לטוי"ד סי' קס. וז"ל (בתחילת הסימן): מאד מאד צריך ליזהר באיסור רבית וכמה לאוין נאמרו בו, ואפילו הלוה הנותנו עובר, משא"כ בשאר דיני ממונות, שאם אדם רוצה ליזוק בנכסיו רשאי, אבל מפני רגילות החטא מזהיר גם בלוה וכן בערב ובעדים ובכל המתעסקין בדבר כו'. ובשו"ע שם (ס"א): צריך ליזהר בריבית וכמה לאוין נאמרו בו ואפילו הלוה הנותנו והערב והעדים עוברים. (הציון שם לרמ"א — אינו שייך לענייננו).

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

בסגנון אחר: מכיון שהאב חייב לחנך את בנו לעשות המצוה, הרי אע"פ שעשיית הבן את המצוה היא מחמת ה(חיוב **המוטל** על ה) **אב** — אבל הרי זהו פעולת המצוה (בשלימות) ע"י **הקטן** מצד ציווי (שעל האב), ולכן נקרא הקטן מחוייב בדבר,

עד שהוא מוציא את הגדול (המחוייב רק מדרבנן). ועד"ז מצינו במצות דאורייתא, כדלקמן.

ו. דוגמא להנ"ל במצות דאורייתא[51]: בחיוב שמחה ברגל אמר אביי[52] אשה בעלה משמחה. ופירש"י[53]: בבבל בבגדי צבעונין כו'. והקשו ע"ז בתוס'[54] מחגיגה: איזהו קטן (דפטור מראי') כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, ומקשה בגמי[55] "עד הכא מאן אתיי ומשני עד הכא דמיחייבא אימי בשמחה (אייתתי וכו'), משמע שזקוקה לעלות משום שלמי שמחה, ומפרש ר"ת בעלה משמחה שהחיוב על בעלה ולא עלי וכו' והא דקאמר בחגיגה דמחייבה אמי' משום בעלה ולא משום היא".

נראה מזה שלשיטת התוס' הרי אע"פ שעל האשה מצד עצמה אין חיוב בשמחה (דשלמי שמחה), אבל מכיון שמצוה על הבעל לשמח את אשתו, מקבלת גם השמחה שלה גדר של מצוה, עד שבגמרא איתא עלי' הלשון "דמחייבא. . בשמחה"[56] (דלא כבפו"ר שלשון הר"ן הוא "יש לה **מצוה**")[57].

51) עוד דוגמא — לדעת (שו"ת) מהרי"ק סקכ"ו: ואע"ג דלוה בריבית פסול לעדות אע"ג שאין לוקח ממון שאין שלו נראה לע"ד דכיון שעבירת לקיחת הממון דמלו' על יד הלו' נעשית וא"א מבלעדו חשיב עד חמס. . והיינו דמשני תלמודא מלוה הבאה בריבית כלו' שהלואת הריבי' נעשית ע"י המלוה והלוה וא"א לה זולתה. ובשו"ע אדה"ז ריש הל' רבית — שהוא מפני חומר העון, וי"ל שזהו טעם על **הבא** שם תיכף **לאח"ז** שיש אזהרה מיוחדת ללוה — אבל מסגנון הל' משמע דקאי גם על לפניו. — וראה בהמצוין במ"מ שם. 52) ר"ה ו, סע"ב. קדושין לד, ב.
53) ר"ה שם. וראה פרש"י קדושין שם. 54) ר"ה שם ד"ה אשה (ועוד קושיות). וראה גם ד"ה הנ"ל קדושין שם. 55) חגיגה ו, רע"א.
56) וי"ל דגם בזה הרמב"ם והראב"ד לשיטתייהו אזלי. דבהל' חגיגה (פ"א סה"א) כתב הרמב"ם "ונשים חייבות במצוה זו" והראב"ד כתב "לא בקרבן אלא בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה". ובלח"מ (וראה כס"מ) שם, דהרמב"ם לא ס"ל כרש"י אלא כפי' התוס' וכאביי, והראב"ד טעמו "דכיון דאין החיוב על האשה אלא על הבעל לא הי' לו לומר ונשים חייבות במצוה זו". ועפ"ז רש"י ותוס' וכן הרמב"ם והראב"ד (ראה לעיל הערה 24) לשיטתייהו אזלי במצות חינוך אם ע"י זה שהוא בגדר המצוה — נעשה מחוייב בדבר. 57) עוד דוגמא לנדו"ד "ברכת כהנים", שגדר המצוה הוא שכהנים מברכים לישראל. ועפ"ז תובן דעת החרדים (מ"ע כו' התלויות בפה כו' לקיימם בכל יום פ"ד אות יח) וההפלאה (כתובות כד, ב ברש"י ד"ה דאיסור עשה) הובא בשע"ת או"ח סקכ"ח סק"ב שיש מצות עשה על הישראל שיתברך. ובהפלאה שם: וכן מצינו בכל מקום אע"ג דבתורה אינו מפורש הציווי אלא על העושה, המצוה על שניהם, כגון ביבם יבמה יבא עלי' והמצות עשה גם עלי' כו' (ולא הביא דברי הר"ן הנ"ל בפו"ר, כי האשה במצות יבום היא יותר מאשר בפו"ר).

הערה 53: **וראה פרש"י קידושין שם: בעלה משמחה, אין חובת השמחה תלויה בה, אלא על בעלה שישמחנה, קרי בי' ושימחת.**

הערה 54: **וראה גם ד"ה הנ"ל קדושין שם:** וז"ל: ועוד, תניא בתוספתא (חגיגה פ"א, וכ"ה במס' חגיגה ו, ב) שלש מצות נצטוו ישראל ראי', חגיגה, שמחה. יש בראי' שאין בשניהם. . ויש בחגיגה שאין בשניהם. . ויש בשמחה שאין בשניהם שהשמחה נוהגת באיש ובאשה, אלמא בגוף הקרבן קאמר כו'. ע"ש.

הערה 56: **וראה כס"מ שם: שמביא דברי רש"י ותוס' בקידושין,** ומסיים: ואין תפיסה על רבינו למה לא האריך לבאר זה.

הערה 58: **ראה חידושים וביאורים בש"ס ח"א סימן יז סעיף ה ובשוה"ג להערה 20:** וז"ל: בנוגע לאבי הבן הפודה ושל בנו הנפדה, י"ל בב' אופנים: א) מצות הפדי' היא על הבן, אבל היות שא"א לו לפדות את עצמו בקטנותו, בעת חלות המצוה, הטילה התורה את המצוה על האב לפדות את בנו, ונכנס במקומו בחיוב זה. (ב) מעיקרא דדינא חיוב הפדי' הוא על האב — מצות הפדיון היא מצות האב. מהנפ"מ לדינא בין שני האופנים: אם לא פדאו אביו בקטנותו עד שגדל הבן על מי מהם מוטל חיוב הפדי' דאם נימא כסברה הראשונה, שעיקר מצות הפדיון היא חובת הבן — הרי בנידון זה, שגדל הבן וכבר ראוי הוא — ולכן גם חייב הוא — לפדות את עצמו, נפקע חיובו (ובמילא גם זכותו) של האב בפדיית בנו בכורו. אבל אם נימא שהחיוב מעיקרי' הוא על האב, הרי גם לאחר שגדל הבן ולא נפדה עדיין נשאר האב בחיובו ובזכותו; אלא שישנו לימוד מיוחד דאם לא פדאו אביו חייב לפדות א"ע, כנ"ל.

ובההערה שם: **ראה בביאור.** . **להרי"פ פערלא מצוה לא-לב:** וז"ל: ועי' באו"ז (ח"ב סי' קד) שכתב וז"ל: ...על קטן שמת קודם שמונה ימים אם צריך לחתוך ערלתו לאחר מותו ואם לאו, כך היא התשובה, ודאי נהוג נשי למחתכי' וכו', אבל לאו מצוה היא וכו', וכי יהיב קוב"ה מצוות לחיי הוא דיהיב ולא למיתי, דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות וכו', וכן הורה רב האי גאון מהאי קרא ואתה את בריתי תשמור, כל שישנו בשמירה ישנו בברית יצאו מתים שאינם בשמירה וכו' עכ"ל. ע"ש. הרי להדיא דאפי' בקטנותו עיקר חובת המצוה עלי' דקטן גופי' הוא דרמיא, ובמקום שהוא פטור פקע המצוה גם מאותו שנצטוו לעשותה תחתיו כו'.

ובשוה"ג שם: עיין בת' זכרון יוסף חי"ד סוס"י כ"ו שכתב דהיינו שיהי' בן י"ג שנה דוקא, דאע"ג שחייב בכל המצוות מדרבנן משהגיע לחינוך היינו דוקא במצוות שיכול לקיימן גם אחר שיגדיל, משא"כ במצוה זו דפדיון שאם יקיימנה עכשיו לא יכול לקיימה שוב כשיגדיל. ע"ש. . וכעין סברה זו כתב המזרחי סוף פרשה לך לך בטעם הדבר לא מל **אאע"ה את עצמו קודם שנצטוה. ע"ש.**

שם: **ראה צפע"נ כללים בערכו. אתון דאורייתא כלל יוד:** לא נעתקו מפני האריכות.

הערה 59: **ברמב"ם הל' חגיגה פ"ב ה"ג:** וז"ל: כל קטן שיכול

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ע"פ הנ"ל יש להסביר **עד"ז** בנוגע לחיוב ת"ת בקטן, וכמ"ש הצ"צ[15] בביאור דעת הרמב"ם הנ"ל (ס"ב): כיון דת"ת לא דמי לשאר מצות דבשאר מצות אין האב מחוייב לחנך בנו מדאורייתא אלא מד"ס אבל בת"ת מחוייב האב מדאורייתא ללמד את בנו כוי א"כ שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא —

די"ל הפי': מכיון שישנו חיוב מדאורייתא (מצד האב) על מעשה הלימוד של הקטן, יש ללימודו גדר של חיוב" ולכן, כשלא למדו אביו נשאר החיוב מצד התורה[58].

ז. וי"ל **שעל דרך** הנ"ל הוא גם ביאור התירוץ של מהר"י קורקוס על הרמב"ם בק"פ ["אם שחטו עליו בראשון פטור"] "כיון דרחמנא רביי לקטן[59] שישחטו עליו וממנין אותו נפטר הוא בכך מן השני" —

ובהקדים הסברת הרגצובי[60] שהדין שברמב"ם "אם שחטו עליו בראשון פטור" מיירי רק כשהאב מינה את הקטן על ק"פ בתור אחד מבני החבורה — אז פטור מן השני; אבל אם שחיטת הקרבן היתה באופן שהקטן נכלל ב"(שה ל)בית אבות" (אפילו אם נאמר ששה לבית הוי דאורייתא), אז חייב בשני, כי זה שקטן אוכל מחמת "שה לבית אבות" זהו מפני שהוא בטל אל האב, ולא מפני שהוא מציאות בפני עצמו. ולכן הקטן כאדם

58) ראה חידושים וביאורים בש"ס ח"א סימן יז במצות פדיון הבן ומילה. ובשוה"ג להערה 20 שם הטעם שלא אמרינן כן גם בפדה"ב ומילה (כבת"ת). וע"פ ביאור הנ"ל בפנים יש להעיר במש"כ הצ"צ החילוק דת"ת לשאר מצות שבהם מחויב מד"ס משא"כ בת"ת שמחויב האב מדאורייתא וא"כ שמא על הקטן יש חיוב — מהשקו"ט הידועה האם דרבנן חל על החפצא (ראה צפע"נ כללים בערכו. אתוון דאורייתא כלל יוד. ובכ"מ). 59) לכאורה י"ל לכאורה י"ל מעין זה במצות ראי' שמלשון הרמב"ם במ"ע נג משמע שהחיוב לעלות "עם כל בן זכר שיש לו שאפשר לו להלך לבדו" הוא מד"אורייתא, וכ"מ ברמב"ם הל' חגיגה פ"ב ה"ג — שלא כתב שהוא מד"ס כמ"ש בהל' ציצית ברכות סוכה ולולב (אבל ראה לח"מ וקרית ספר שם). וכן מפורש בפיה"מ להרמב"ם חלה פ"ד מי"א (וראה טו"א חגיגה (ו, א סוף קטע המתחיל פיסקא) דמירושלמי חגיגה פ"א ה"א משמע דקטן ד(ב"ש ו)ב"ה חייב מה"ת. וראה העמק שאלה לשאילתת שאילתה קלז סק"ב דלהרמב"ם הוא גם לקרבן), כי מכיון שנאמר "כל זכורך" הרי התורה רבי לקטן, א"כ נכללו במצוה מדאורייתא. ועפ"ז מובן מה שהביא הכתוב ד"כל זכורך" אף שבבבלי כתב דקרא אסמכתא בעלמא. ועפ"ז חידוש הוא לכאורה דיש מה"ת חיוב "כדי לחנכו במצות" וראה העמק שאלה שם. ואכ"מ. 60) צפע"נ הל' תרומות פ"ה הי"ב (מג, סע"ב ואילך). שו"ת דווינסק ח"ב ס"ט-י'. אלא שבשו"ת שם סי' יוד כתב "דגבי פסח ברמב"ם. . מיירי שכבר הגיע לי"ג שנה רק לא נגמרו ב' שערות השיעור שלו אז ולכך אם בפ"ש כבר נגמר י"ל דהוה גדול למפרע ולכך א"צ". ועיי"ש מה שמביא מפסחים צב, ב למ"ד דרך

לאחוז בידיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אביו חייב להעלותו ולהוראות בו כדי לחנכו במצות, שנאמר יראה כל זכורך וכו'.

שם: **אבל ראה לח"מ:** וז"ל: היינו הגיע לחינוך. . דמדרבנן חייב. . שנא' יראה כל זכורך. אע"ג דחינוך הוי מדרבנן ואמרו בגמ' דקרא אסמכתא בעלמא הוא. . כתב רבינו ז"ל הפסוק ונמשך אחר לשון הברייתא. ע"ש.

שם: **וקרית ספר שם:** שם הוא ע"ד הנ"ל בלח"מ שבפיענוח הקודם. ע"ש.

שם: **בפיה"מ להרמב"ם חלה פ"ד הי"א:** במשנה: יוסף הכהן. . העלה את בניו ואת בני בניו וכ"כ לעשות פסח קטן בירושלים והחזירוהו כו'. ובפיה"מ: אלו הבנים קטנים היו בלי ספק, ולא היו חייבין לעלות אלא בפסח ראשון שהכל חייבין בראי' לאמרו יתעלה (שמות כג) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך.

שם: **וראה טו"א חגיגה (ו, א סוף קטע המתחיל פיסקא):** וז"ל (לאחרי שמביא דברי התוס' (שם ב, א ד"ה איזהו קטן) שבהגיע לחינוך צריך להביא קרבנותיו מדרבנן כו'): מ"מ כבר נתברר שרש"י פי' דאיזה קטן לאו אקרבן ראי' קאי אראיית פני' לחוד. מיהו מדברי ירושל' לא משמע כן שהרי הירו' מוקי לה לכל הני פטורי דמתני' בראיית פנים הכל חייבין מן הדא הקהל את העם האנשים והנשים והטף ואין קטן דב"ש וב"ה דתנן דמשמע דווקא כשמגיע לשם קטן הוא דחיוב אבל כל זמן שאין שם קטן עליו אלא שם טף פטור מיירי מראיית קרבן וש"מ דקטן חייב בראיית קרבן כפי' התוס' אלא שלכאורה נראה מז הירושל' דקטן דב"ש וב"ה מה"ת חייב דנפקא להו מקראי אבל למאי דס"ל לגמ' דידן דראיית פנים וכ"ש ראיית קרבן קטן פטור מה"ת איכא למימר דקטן דב"ש וב"ה אראיית פנים קאי ולא אראיית קרבן וכפרש"י ולקמן אפשר יותר. ע"כ.

שם: **וראה העמק שאלה לשאילתות שאילתא קלז סק"ב:** וז"ל: . . ובזה מובן הא דמקשה הש"ס בחגיגה ד"ו על הא שלא העלה אלקנה את שמואל לראות פנים משום חנוך, ותמה הגאון ט"א שם הרי חינוך אינו אלא מדרבנן. ומעתה מובן דפשיטא להש"ס שמכבר נהגו גדולי הדור במצות חינוך. ובאמת נראה מזה ראי' לפסק הרמב"ם פ"ב (כנ"ל) דחגיגה דקטן חייב בראי' מדכתיב כל זכורך ולא כתב משום חינוך. . ולא כלח"מ בכ"ז, ונראה דלא פסק כברייתא שם. . דס"ל להרמב"ם דתנא דמשנתינו דס"ל דקטן חייב בראי' מדאורייתא אפילו לקרבן כמוש"כ התוס' ריש מכילתין דהרי משמעות המשנה. . ס"ל דקטן חייב מה"ת. . וכמו בפסח דס"ל להרמב"ם דשה לבית אבות מה"ת שהאב מחוייב מה"ת לשחוט עליו ג"כ. . והשתא סוגיא דשמואל סתמא כמשנתינו כו'. ע"ש.

שם: **וראה העמק שאלה שם:** וז"ל: ומש"כ שם (הרמב"ם) כדי לחנכו במצות, אינו כלשון חינוך בכל הש"ס חנוך מצוה זו, אלא כדי לחנכו בכל מצות שבתורה שיראה בירושלים כו'.

הערה 61: **להעיר מלשון אדה"ז בשו"ע הל' שבת סשמ"ג ס"ח:** וז"ל: כל דבר שהוא משום חינוך מצוה, מותר לספות לו איסור בידים, כגון להאכיל פסח לקטן שהגיע לחינוך אע"פ שלא נמנה עליו, ואין הפסח נאכל אלא למנויו, אעפ"כ כיון שמתכון לחנכו במצות מותר.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

בפני עצמן לא היי במצות ק"פ[61], אבל כשמינה אותו האב על פסחו, שחטו את קרבן הפסח (גם) בשביל הבן, דוקא אז הוא פטור בשני.

וההסברה בזה הוא ע"ד הנ"ל[62]: מכיון שהתורה ציותה שקטן יכול להיות מהמנויים (מציאות בפ"ע) על ק"פ, נמצא שמפני מצות התורה (על האב) הקטן הוא בגדר מצות קרבן פסח[63] ולכן אם שחטו עליו בראשון פטור בשני.

ח. ע"פ הנ"ל י"ל **כעין** זה בקטן "בן טי שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה הוא לוקה והוא מביא קרבן": מכיון שע"י ביאתו נעשה חיוב (מלקות) **מן התורה** (על השפחה החרופה), זוהי פעולה המביאה לידי חיוב מלקות, מקבלת פעולתו גם כן תוקף מן התורה בנוגע להפועל ומביא קרבן — הוא צריך לכפרה[64].

הטעם ע"ז (בהחילוק בין איסור שפחה חרופה ועריות אחרות שבהן הקטן פטור לגמרי[65]) י"ל — מפני השינוי בכלל דאיסור שפחה חרופה לגבי איסורי עריות אחרים, ובלשון הרמב"ם[66] "ביאת שפחה זו משונה מכל ביאות אסורות שבתורה שהרי היא לוקה שנאמר בקורת תהיי והוא חייב קרבן אשם שנאמר והביא את אשמו אחד שוגג ואחד מזיד בשפחה חרופה מביא אשם", שמלשון זה משמע שזה שהעונש שונה — הוא ראיי שעצם (איסור) "ביאת שפחה זו משונה".

גם כמו שהרמב"ם ממשיך "הבא עליי ביאות הרבה בין בזדון בין בשגגה מביא אשם אחד אבל היא חייבת מלקות על כל ביאה וביאה כוי כשאר חייבי לאוין" היינו שלגבי דידה הביאה היא בגדר חייבי לאוין, משא"כ באיש[67].

וי"ל שזוהי ההסברה במ"ש המגיד משנה "מפני שהוא סובר שהכל תלוי בה כוי": בגמי איתא "בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן, מנלן, אמר רבא דכתיב ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חופשה לא ניתן לה, מכדי עד הכא באיש קא מישתעי קרא נכתוב והביא את אשמו לחי ולבסוף לכתוב בקורת תהיי אמאי כתב רחמנא ברישא בקורת תהיי ולסוף כתב והביא את אשמו לחי, ה"ק אם בקורת תהיי היא והביא את אשמו לחי ואם לא תהיי בקורת לא יביא הוא אשמו".

והרמב"ם לומד שאי"ז סימן בלבד, אלא שזהו **כעין** טעם וסיבה: "והביא את אשמו לחי כוי וכפר עליו וגו" בא כתוצאה מזה שהביא לבקורת תהיי (שהביא את האשה לחיוב מלקות)[67].

ולכן זה שייך גם לקטן: בעריות אחרות, האיסור והחיוב על הבועל והנבעלת הוא בכל אחד **מצד עצמו**, לכן אי אפשר להטיל על הקטן חיובים ועונשים (אפילו לא חיוב לשם כפרה) וגם אינו יכול להיגרר בהחיוב שיש

רחוקה רחמנא פטרי' ומ"מ אם עשה פסח יצא כו'. 61) להעיר מלשון אדה"ז בשו"ע הל' שבת סשמ"ג ס"ח. 62) ביאור דברי הרמב"ם ביסוד הנ"ל מובן גם ע"פ שאר מפרשי הרמב"ם. אבל יומתק ושייך יותר לנדו"ד — ע"פ הצפע"נ. 63) ועד"ז (ויתירה מזו) י"ל במצות הקהל, בנוגע להטף. נתבאר בארוכה לעיל סימן ט"ז. 64) עייג"כ יד המלך לרמב"ם שם. וראה שד"ח כללים מערכת קוף כלל נב. 65) כריתות שם. רמב"ם הל' איסו"ב פ"א הי"ג ואילך. 66) שם פ"ג הי"ד. 67) ראה צפע"נ הל' איסו"ב שם. ושם, שלדעת הרמב"ם, החיוב הוא רק בה ולא בו". 68) עפהנ"ל (בחילוק ביאת שפחה חרופה לעריות) אולי יש לבאר גם זה שבעריות חייב אחד המערה ואחד הגומר וחייב בין כדרכה בין שלא כדרכה ועוד, משא"כ בשפחה חרופה פטור עד שיגמור ביאתו ופטור שלא כדרכה וחייב רק כשהוא ברצונה ועוד (רמב"ם הל' איסו"ב פ"א ה"י. פ"ג הט"ו. וש"נ) — כי מכיון שכל האיסור תלוי רק בה — צ"ל הפעולה בה (הביאה) בשלימות

הערה 64: **עייג"כ יד המלך לרמב"ם שם:** "דכיון דגם כאן נתפעל עכ"פ ע"י ביאות הקטן עונש האשה ואיסורה על בעלה ואין בידינו לומר על ביאה זו דהוא כאילו לא היה, לכן ממילא נתפעל ע"י ביאה זו האיסור גם על הקטן הבועל... דכל היכי דעשיות האיסור של הקטן נתקיים אז בשעת עשייתו עכ"פ להיות נתפעל מאומה ע"י ואין בידינו לבטל אותה העשיה ולומר עליה שהיא כאילו לא עשאה אזי ממילא גם במה שנוגע העשיה זו על להבא להקטן עצמו נמשכים עליו כל החיובים הנצמחים מכח עשיה זו...

הערה 67: **ראה צפע"נ הל' איסו"ב שם:** וז"ל: לשיטת רש"י ביבמות דף נ"ה ע"א וע"ב. . דס"ל ד[בא על השפחה מ]חייבי לאוין הוא מטעם לאו דלא יהי' קדש. . אך רבינו ז"ל דס"ל לקמן פרק י"ב הי"א דליכא לאו גבי שפחה, החיוב הוא בה ולא בו, ואזהרה, י"ל דהוה גדר אשת איש, ועיין בירושי' ריש פרק א' דקידושין ע"ש (חלק מהמשך הדברים נעתק לעיל בפיענוח להערה 9).

הערה 71: **וכ"פ בכס"מ ברמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ד:** ברמב"ם: ושוחטין (את הפסח) על הקטנים שיהיו מכלל בני החבורה. לא שתהי' חבורה כולה קטנים, שאינן בני דעת. ובכס"מ: . .ומ"ש שאינן בני דעת, אפשר דטעמא משום דמי שאין בו דעת אין הקדשו הקדש. ואפשר לומר דהכי קאמר, דוקא בשאינם בני דעת, כלומר, דוקא בשלא הגיעו לעונת הנדרים, אבל אם הם בני דעת, כלומר, שהגיעו לעונת הנדרים שהקדשן הקדש, שפיר דמי.

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

על האחר, מכיון שפעולת הבועל היא מציאות (דאיסור וחיוב) בפ"ע;

משא"כ בשפחה חרופה הרי "הכל תלוי בה"[68], חיוב האשם על האיש אינו אלא מפני שהמעשה שלו הוא סיבה לחיוב האשה, ובזה גם הקטן (נגרר ו)נכלל (ע"ד הנ"ל, שמחמת המצוה שעל האב ללמד תורה את בנו או לחנכו, נקרא הקטן מחוייב בדבר — עד"ז גם בנדו"ד), מכיון שהמעשה[69] של הקטן הוא ע"פ תורה מעשה המביא אותה לחיוב מלקות, לכן[70] "הוא מביא[71] קרבן"[72].

★ ★ ★

...מצינו במצות מילה מה שאינו בכל המצות, ובהקדם: הא דקטנים אינם בני מצוה, לכאורה, יל"פ בשני אופנים: א) דאין התומ"צ שייכים אליהם, כי לגדולים דוקא ניתנו. ב) לכל ישראל ניתנה התומ"צ, אלא דקטנים אינם בני חיוב ועונש, דלא בני דעה נינהו.

נפ"מ בין שני האופנים: לפי הא' אין הקטן (דוקא, כי לגדולים הוזהרו בכ"מ על הקטנים) עובר עבירה בעשותו אחת ממצות הי אשר לא תעשינה, כי אי"ז שייך אליו כלל, והיתר הוא, ובמילא אין כאן ענין תשובה

וברצונה, משא"כ שאר עריות. 69) להעיר גם ממהרי"ק דלעיל הערה 51. 70) וי"ל שהרמב"ם רמזו בזה שמסיים בהלכה זו דוקא "שאין האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות שנאמר בקורת תהי' והביא את אשמו" — דלכאורה אינו נוגע להלכה זו. בפשטות קאי ע"ז שכתב "והוא שתהי' גדולה ובעולה וברצונה כמו שביארנו", והטעם לזה כיון "שאין האיש חייב קרבן כו'". אבל זה אינו מספיק, כי לכאורה פשיטא היא, שהרי כבר כתב לעיל (הט"ו) שצ"ל "גדולה הבעולה המזידה וברצונה"*, אלא שבזה מבואר הטעם שגם "בן ט' שנים ויום א' שבא על שפחה חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן", כיון שכל גדר חיוב קרבן דהאיש בשפחה חרופה בא מצד שנעשה כאן מעשה שהיא חייבת מלקות ע"ז. וכן משמע שמפרש בקרית ספר הל' איסו"ב שם שכתב "בן ט' שנים ויום א' שביאתו ביאה הבא על שפחה חרופה הוא מביא קרבן כיון שהיא לוקה דכל שהיא לוקה מביא הוא קרבן כדילפינן כו'". וראה דבריו בהל' שגגות שם. 71) וע"פ כהנ"ל ובהערה שלפנ"ז משמע שזה "שאינו מביא (קרבן) עד שיגדיל ויהי' בן דעת" הוא לא לפי שרק אז נעשה עליו חיוב קרבן, אלא כפשטות הלשון (שהחיוב עליו תיכף אלא ש(אינו מביא עד שיגדיל. והטעם כיון "דבקרבנות כתיב רצון וכתיב לרצונכם תזבחוהו" (מגדול עוז הל' איסו"ב שם) או "משום שצריך שיקדיש הקרבן וזה רק במופלא סמוך לאיש" (צפע"נ השלמה ו, ד. וכ"פ בכס"מ ברמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ד). 72) ראה רמב"ם הל' פסוהמ"ק ספי"ג דס"ל שגם אם "מהלך במקום שאינו צריך ה"ז הולכה והמחשבה פוסלת בה", והראב"ד פליג ע"ז. וע"פ ביאור הצפע"נ בגדר הולכה (ראה צפע"נ עה"ת ר"פ מסעי. מהד"ת נא, ג. וראה חידושים וביאורים בש"ס ס"ד וש"נ. לקו"ש חי"ז שם) דדבר המוכרח נעשה גם בזה חשיבות בפ"ע כו', י"ל שגם בזה הרמב"ם והראב"ד לשיטתייהו אזלי, שגם בדבר שאינו מוכרח בעצם, ורק בפועל בנדו"ז הי' פעולה זו הכנה והכשרה לפעולה אחרת (ההולכה לפני הזריקה) גם בזה נעשה גדר מצוה. ועד"ז בנדו"ד בשפחה חרופה. ועד"ז דעת הרמב"ם בקרבן פסח על הקטן (אלא שבהולכה נעשה עבודה בפ"ע, כנ"ל).

*) ודוחק גדול לומר שהי' קס"ד שכשם שדין זה שונה שהקטן חייב קרבן. כן הי' אפי"ל שהיא חייבת מלקות גם אם היא קטנה, כי (נוסף ע"ז שעדיין קשה במ"ש "בעולה וברצונה", הרי) אין עונש מלקות לקטנה.

הערה 72: **ראה רמב"ם הל' פסוהמ"ק ספי"ג:** וז"ל: המהלך במקום שאינו צריך הרי זו הולכה והמחשבה פוסלת בה כיצד. . אם קיבל הדם בפנים ולא הלך בו לגבי המזבח אלא הלך בו והוציאו לחוץ וחשב בשעת הילוכו לחוץ במחשבת הזמן וכיוצא בה הרי זו פוסלת.

שם: **והראב"ד פליג ע"ז:** וז"ל: לא נהיר, דסוגיין כולה כר' אלעזר דאמר לא שמה הולכה (במשנה זבחים יג, א: ר' אלעזר אומר המהלך במקום שהוא צריך להלך מחשבה פוסלת, במקום שאינו צריך להלך אין מחשבה פוסלת).

שם: **ראה צפע"נ עה"ת ר"פ מסעי:** וז"ל (עה"פ ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם ע"פ ה'): ר"ל דכל מציאות הליכה מן מקום למקום, אי עיקר הכוונה ביאה למקום השני, או יציאה מכאן, וכאן הוה המצוה גם עצם ההליכה, וכן המקומות שבאמצע הדרך הוה ג"כ מצוה, כי כל דבר אף שהוא הכרחי לכאורה הכל הוא בכוונה מכוון ומצוה ע"פ ה'. . ועיין זבחים דף יג גבי הך דר"ש ורבנן.

שם: **מהד"ת נא, ג:** שם ג"כ בנדו"ז כבפנים ההערה והביא מכמה מקומות. ע"ש.

שם: **וראה חידושים וביאורים בש"ס שם סעיף ד:** שם הוא ע"ד הנעתק לעיל בפיענוח להערה 42.

שם: **לקו"ש חי"ז ע' 188:** נעתק לעיל בפיענוח הנ"ל.

לגדולים הוזהרו כו': יבמות קיד, א. וראה לקו"ש ח"ז שיחה א' לפ' אמור. וש"נ.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
חידושים וביאורים בש"ס ובדברי הרמב"ם - ב: שניאורסון, מנחם מנדל בן לוי יצחק (12){16} עמוד מס: 208 הוד

וכפרה (וצע"ק ביבמות מח, סע"ב עיי"ש ביעב"ץ ואהבת איתן), משא"כ לפי השני.

וא"כ — הדין דגדול טוב שיקבל ע"ע איזה דבר תשובה וכפרה על מה שעבר בקטנותו (שו"ע או"ח סו"ס שמ"ג) — גם במקום דאין לימוד מיוחד ע"ז כמו ברמב"ם הלי אס"ב פ"ג הי"ז הלי נדרים פי"א ה"ד. ונ"כ שם — ועיין ראשונים בקדושין יט, א — מוכיח כאופן הב'.

נוסף במצות ת"ת, שלא לבד ששייכת לקטנים, וכשאר כל המצות, אלא שהתורה חייבה (את האב והחכם ובקום ועשה) שילמדו הקטנים תורה, ולא עוד אלא שחיוב ת"ת בכללותו קשור בזה, וכמארז"ל (קדושין כט, ב) כל שאחרים מצווים ללמדו מצוה ללמד את עצמו, (ויל"פ שאי"ז סימן, אלא טעם או סיבה, ועפי"ז — ת"ת בכלל לא רק קשור, אלא גם תלוי בולמדתם אותם את בניכם).

נוסף ומיוחד במצות מילה, שלא לבד דשייכת לקטנים והתורה חייבה שיקיימו, בקטנים את המצוה — וכמו במצות ת"ת,

אלא שעוד זאת, שבה בשעה אשר במצות ת"ת — החיוב דקטנים הוא רק כשיגדלו, קצת עכ"פ, והמצוה אפשר שתתקיים גם בלא קטנים, כי ולמדתם אותם את בניכם גם בנים גדולים בכלל זה, שהרי ולמדתם היינו כל התורה, ובן ט"ו לגמרא.

משא"כ במצות מילה, שענינה בקטן, ובקטן בתכלית, בסמיכות לביאתו לעולם, וכקושיית רז"ל (נדה לא, ב) מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה (ולא קודם לזה).

אוצר החכמה

ביבמות מח, סע"ב: תניא רבי חנניא בנו של רבן גמליאל אומר מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורין באין עליהן. . מפני ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה. אמר ר' אבהו ואיתימא ר' חנינא מאי קראה (רות ב, יב) ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת (רש"י: שמיהרת ולא איחרת) לחסות וגו'.

עיי"ש ביעב"ץ: וז"ל: משמע אפי' קיימו שבע מצות, ותימה היכן מצינו שבני נח מוזהרים לקבל תרי"ג מצוות. ונ"ל דה"פ ששהו משעה שהסכימו וקבלו עליהם בדעתם בלב שלם להכנס תחת כנפי השכינה דהויא כקבלה בפה כדקי"ל לענין צדקה. . ושוב נתעצלו ונשתהו מלהוציא מחשבתם לפועל, על אותו שיהוי ואיחור נענשים. . אבל על עיכובם קודם שעלה בדעתם להתגייר בודאי אין מקום לעונש כו'. עיי"ש.

ואהבת איתן: וז"ל: ולכאורה אין בזה טעם, וטרוניא הוא, דאין מצווין כזה ודי במה שנכנסו עכשיו. וי"ל ע"פ מה דאיתא בשלהי שבת (קמו, א) דגרים מזלייהו הוו בהר סיני וגם פסקה זוהמתן. ומשום הכי מדקדק הקב"ה אחריהן על ששהו כיון שכבר היו ראויין ליכנס מהר סיני.

הלי נדרים פי"א ה"ד: וז"ל: הואיל והגיעו לשני הגדולים נדריהן קיימין, אע"פ שלא הביאו סימנין ועדיין לא נעשו גדולים לכל דבר, ודבר זה מדברי תורה שהמופלא הסמוך לאיש הקדשו ונדרו נדר. אע"פ שנדריהן קיימין אם חללו נדרן או נשבעו והחליפו אינן לוקין עד שיגדילו ויביאו שתי שערות.

ועיין ראשונים בקדושין יט, א: בגמרא: תא שמע, איש [אשר ינאף את אשת איש] (קדושים כ, יוד), פרט לקטן. ובתוד"ה איש: ואע"ג דקטן לאו בר עונשין הוא מ"מ איצטריך קרא למעוטי דקס"ד שיהא נהרג כיון שהאשה נהרגת על ידו. וברמב"ן שם: פי' הראב"ד פחות מט' שנים ויום אחד ולפטור את האשה, שאין ביאתו ביאה. והראב"ד השיב א"כ הוה ליה לאיפלוגי ולמיתני בדידה, יכול שאני מוציא אף בן תשע ת"ל ואיש כדקתני בת"כ. . לפיכך פירשו דפחות מבן י"ג שנים ויום אחד קאמרינן ולפטור את הקטן עצמו. ותימא הוא לפטור את הקטן פשיטא, איכא למימר, סד"א בעריות ליחייב, צריכא. ואינו מחוור, והפי' הראשון הוא נכון וכו'. ע"ש. וברשב"א (לאחר שהביא את הפירוש הראשון של הראב"ד ושהראב"ד הקשה עליו): . . ופירש הוא ז"ל פרט לקטן פחות מבן י"ג שנה ויום אחד ולפטור את הקטן. וא"ת ולפטור את הקטן קרא למי לי בכל התורה כולה אין עונשין לקטן. י"ל כיון דביאתו ביאה ונהנה אימא בהא ליענשי' וקמ"ל פרט לקטן. ועכ"ז אינו מחוור, כיון דבעלמא לאו בר עונשין הוא. דאי משום דנהנה א"כ למעטי' נמי קרא לגבי אכילת איסור. והראשון נראה עיקר וכו'. ע"ש. ועד"ז כ' בריטב"א שם וז"ל (שם באריכות ע"ד שני הפירושים, וכאן הובא רק הקטע שבו מודגש בנוגע לענייננו): . . ולמיפטר קטן הבועל איצטריך סד"א בעריות לחייב שהרי ביאתו ביאה ודומיא דמתעסק בעריות שהוא חייב מפני שנהנה, קמ"ל כו'.

קידושין כט, ב: ואיהי מנלן דלא מיחייבה למילף נפשה דכתיב ולימדתם כל שאחרים (רש"י: האב) מצווין ללמדו מצווה ללמד את עצמו וכל שאין אחרים מצויין ללמדו אין מצווה ללמד את עצמו.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

סימן לג: גדרי חיובי קטן

משיחות חג השבועות תשכ"ח וש"פ נשא תשל"א. נדפסו בלקו"ש חי"ז שיחה ד' לפ' קדושים. (וכן בהגש"פ עם .. ביאורים (קה"ת תשל"ט) ע' קל ואילך (בשינוי הסדר קצת)).

זה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
רסון, מנחם מנדל בן לוי יצחק (12){16} עמוד מס: 331 הוד

לכללות הענין — ראה גם לקו"ש ח"כ שיחה ג' לפ' ויצא.

להערה 8: וצע"ק... הראב"ד בב' המקומות כו' — ראה לקו"ש חי"ב ע' 191 קטע המתחיל "ולדעתי".

לסעיפים ב', ז' — ראה לקו"ש ליקוט ש"פ בא ה'תשמ"ה.

לסעיף ג' — ראה לקו"ש חי"ד ע' 144 הערה 13.

להערה 57 — ראה חידושים וביאורים בש"ס ח"א סימן כ"ד הערה 69.

להערה 58: אלא שבשו"ת שם סי' יוד כו' — ראה לקו"ש בא ה'תשמ"ה הערה 40.

שם: בשייכות קטן למצות: ממכתב דיום א' אלול תשי"ג. נדפסה בלקו"ש ח"ד ע' 50-1249.

ראה ג"כ להלן בלקו"ש שם המשך התשובה.

בענין שייכות קטן לתורה ומצות — ראה ג"כ חידושים וביאורים בש"ס ח"א סי' ט"ו (והנסמן שם). לקו"ש בא ה'תשמ"ה סעיף יו"ד.

[אגב: בענין שמירת המקדש ע"י לויים קטנים — ראה לקו"ש חכ"ד ע' 256 הערה 6. ולכאורה זהו עפ"י פשוטו של מקרא. (וראה ג"כ לקו"ש חי"ח שיחה ב' לפ' במדבר סעיף ח' ועוד). וע"ד ההלכה — חידושים וביאורים בש"ס ח"א סימן ל"ט סעיף ט'. וש"נ].

בענין תשובה וכפרה על מה שעשה בקטנותו — ראה ג"כ לקוטי ביאורים לתניא (להרב יהושע שי' קארף) ח"ב ע' רס"ה ואילך. לקו"ש חי"ד ע' 144 הערה 14.

*

הציון "ועיין ראשונים בקידושין י"ט א'" — י"ל שכוונתו להעיר שי"ל שמחלוקת הראשונים בענין זה (אם יש קס"ד שקטן יהי' חייב בעריות משום דנהנה, דומיא דמתעסק בעריות כו') תלוי' בשני האופנים בשייכות קטן למצוות המבוארים בפנים הסימן. ובהקדים: הטעם שמתעסק בעריות (ובחלבים) חייב, דלא ככלל התורה שמתעסק פטור, הוא "שכן נהנה" (כריתות י"ט, ריש ע"ב. וש"נ.) ובביאור טעם זה כתבו אחרונים, דבכל התורה מתעסק פטור, כי אין המעשה מתייחס אליו (כל כך), אבל בנהנה ההנאה עושה שייכות בין הפעולה להפועל. ולכן מתעסק בחלבים ועריות חייב. ובנוגע לנדו"ד: אם נאמר — באופן הב' — שבעצם קטן ג"כ שייך בתומ"צ, מובן שיש מקום לקס"ד שיהי' חייב בעריות מטעם דנהנה (בדוגמת מתעסק); אבל אם נאמר — כאופן הא' — שקטן אינו שייך כלל בתומ"צ, ובכלל זה — שאינו מוזהר כלל באזהרת עריות, אין מקום לקס"ד הנ"ל, כי למרות שהוא "נהנה" והמעשה מתייחס אליו — אינו שייך כלל שיענש על דבר שלא נצטוה עליו כלל. — והמיעוט דקטן מ"איש" יל"פ לב' האופנים.

בשייכות קטן למצוות — מה שהביא מהרמב"ם הל' נדרים פי"א ה"ד: ז"ל הרמב"ם שם: "הואיל והגיעו לשני

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפ

הגדולים נדריהן קיימין, אע"פ שלא הביאו סימנין ועדיין לא נעשו גדולים לכל דבר, ודבר זה מדברי תורה שהמופלא סמוך לאיש הקדשו ונדרו נדר, אע"פ שנדריהן קיימין אם חללו נדרן או נשבעו והחליפו אינן לוקין עד שיגדלו ויביאו שתי שערות ע"כ.

ובכס"מ: פשוט הוא דהא לאו בני עונשין נינהו ע"כ, ובמשל"מ: אין דין זה פשוט דהא רב הונא ס"ל דלוקה וכדאיתא בפ' יוצא דופן (דף מ"ו) אלא שרבינו פסק כרב כהנא ור"ל וור"י דפליגי עלי' דרב הונא וכדאיתא התם ע"כ. והנה לכאו' מהמבואר בסוגיא שם ובמפרשי הרמב"ם הנ"ל, פירוש דברי הרמב"ם הוא שאע"פ שנדרו נדר, מ"מ עניני איסור אינם שייכים אצלו אלא לכשיגדיל עי"ש.

אולם נראה שדיוק לשונו של הרמב"ם מכריח לפרש כבפנים, שלא כתב הרמב"ם שאינו מחלל נדרו אלא כשיגדיל כי אם שהחילול קיים אלא "אם חללו נדרן כו' אינן לוקין", ושו"מ שכן פירש והכריח בד' הרמב"ם באבני נזר יו"ד סי' ש' אות י"ד שכך מורה לשון הרמב"ם עי"ש.